

ประวัติความเป็นมาและลักษณะของหลักตัวการตัวแทนและ การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

เนื่องการศึกษาเกี่ยวกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ามีลักษณะเป็นตัวกลางกระทำการแทนบุคคลอื่น ในธุรกิจการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ดังนั้นในบทนี้จะกล่าวถึงที่มาและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหลักกฎหมายเรื่องตัวการตัวแทน เพื่อที่จะสามารถเข้าใจหลักกฎหมายเรื่องตัวการตัวแทนได้อย่างถ่องแท้ และเพื่อที่จะได้ทราบลักษณะของธุรกิจที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้ดำเนินการ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพูดถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะของนิติสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น และการโครงสร้างซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

2.1 ประวัติความเป็นมาของหลักกฎหมายเรื่องตัวแทน

2.1.1 สัญญา Mandate ตามกฎหมายโรมัน

ในสมัยโรมันยังไม่มีกรยอมรับลักษณะการทำสัญญาแบบตัวการตัวแทนดังเช่นในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะนักกฎหมายโรมันยึดถือหลักในเรื่องของ Privity of Contract กล่าวคือ สัญญาจะผูกพันเฉพาะบุคคลที่เข้าไปทำสัญญาเท่านั้น จะไม่มีการผูกพันกับบุคคลภายนอกด้วย ดังเช่นหลักการเรื่องตัวการตัวแทนในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลักเรื่องตัวการตัวแทนจะยังไม่เป็นที่ยอมรับในสมัยนั้นก็ตาม แต่มีหลักกฎหมายประเภทหนึ่งที่เรียกว่า สัญญา Mandate เป็นสัญญาที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกับสัญญาตัวการตัวแทนในปัจจุบัน ซึ่งต่อมาได้พัฒนามาเป็นหลักกฎหมายในเรื่องตัวการตัวแทน ต้นกำเนิดของสัญญา Mandate ยังไม่ชัดเจนว่ามีที่มาอย่างไร แต่คาดเดาน่าจะเกิดจากการร้องขอให้ช่วยเหลือกันในระหว่างเพื่อนในการดำเนินการแทนกัน เช่น กระทำการในฐานะผู้ค้าประกัน หรือในฐานะตัวแทนในการดำเนินคดีในศาล ในเวลาต่อมา มีการใช้สัญญา Mandate อย่างแพร่หลายในกิจการอื่นเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำสัญญาที่มีความสำคัญในเชิงพาณิชย์ เช่นการตั้งผู้จัดการธุรกิจทั่วไป หรือตัวแทน เป็นต้น¹

¹ Andrew Borkowski and Paul du Piessis, Textbook on Roman Law 3rd ed, (London: Oxford University Press, 2005), p. 281.

2.1.2 ลักษณะของสัญญา Mandate

สัญญา Mandate เป็นสัญญาที่สมบรูณ์ด้วยความยินยอม (Consensual Contract) ประเภทหนึ่งซึ่งบุคคลหนึ่งมอบอำนาจให้บุคคลอีกคนหนึ่งกระทำการแทนตน โดย Mandatarius (ลักษณะคล้ายกับ "ตัวแทน" ในปัจจุบัน) ให้คำมั่นว่า ตนจะทำการตามที่ Mandator (ลักษณะคล้ายกับ "ตัวการ" ในปัจจุบัน) ได้มอบหมายการตกลงปฏิบัติตามนั้นและจะต้องกระทำโดยไม่มีค่าตอบแทน อย่างไรก็ตาม อาจมีกรณีที่คู่สัญญาตกลงกันให้มีค่าตอบแทนซึ่งเรียกว่า Cognitio extraordinaria² ก็ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะสัญญาดังกล่าวเกิดมาจากหน้าที่และความเป็นเพื่อนกัน ซึ่งแม้ว่าจะมีการให้ค่าตอบแทนก็ตามแต่ก็เทียบกันไม่ได้กับหน้าที่ดังกล่าว³ มีลักษณะเป็นการมอบอำนาจอย่างเด็ดขาด เมื่อได้มีการปฏิบัติตามที่ร้องขอแล้ว สิทธิหน้าที่ที่เกิดจากกิจการดังกล่าวผูกพัน Mandatarius เพราะเนื่องจากมิใช่ตัวแทนโดยตรง⁴

นอกจากนี้ Mandator จะต้องมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับกิจการที่มอบหมายให้ Mandatarius ไปกระทำแทนด้วย แต่สำหรับ Mandatarius ไม่จำเป็นที่จะต้องมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับกิจการที่ตนได้รับมอบหมายจาก Mandator⁵

อย่างไรก็ตามเมื่อ Mandator ต้องการเข้ามารับช่วงสิทธิและหน้าที่ที่ Mandatarius ได้กระทำไป โดยการโอนทุกสิ่งๆ ที่ Mandatarius ได้รับมาจากการกระทำดังกล่าวแล้ว Mandatarius อาจขอให้ Mandator ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่เสียไปจากการทำกิจการนั้นได้⁶

2.1.3 นิติสัมพันธ์ระหว่าง Mandator กับ Mandatarius

การเกิดขึ้นของสัญญา Mandate ก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ระหว่าง Mandator กับ Mandatarius โดย Mandatarius มีหน้าที่ปฏิบัติตามที่ Mandator มอบหมาย และจะต้องกระทำการภายในขอบเขตที่กำหนด อย่างไรก็ตาม หน้าที่ระหว่าง Mandator และ Mandatarius มิได้เกิดขึ้นพร้อมกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นสัญญาคู่ที่ไม่สมบรูณ์กล่าวคือ หน้าที่ของ Mandatarius

² W.W. Buckland, A Text-Book of Roman Law From Augustus to Justinian, (Cambridge: The University Press, 1932), p. 515.

³ Andrew Borkowski and Paul du Piessis, Textbook on Roman Law 3rd ed, (London: Oxford University Press, 2005), p. 281.

⁴ Fritz Schulz, Classical Roman Law, (Scientia Verlag Aalen, 1992), p. 555.

⁵ Andrew Borkowski and Paul du Piessis, Textbook on Roman Law 3rd ed, (London: Oxford University Press, 2005), p. 281.

⁶ Fritz Schulz, Classical Roman Law, (Scientia Verlag Aalen, 1992), p. 555.

เกิดขึ้นเมื่อตนได้ตกลงปฏิบัติตามคำร้องขอของ Mandator แต่หน้าที่ของ Mandator จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ Mandatarius ได้ปฏิบัติตามคำร้องขอของตนแล้ว⁷

ก. หน้าที่ของ Mandatarius

Mandatarius มีสิทธิถอนตัวจากการปฏิบัติหน้าที่แทน Mandator ได้ ตราบใดที่ตนยังไม่ได้เริ่มการปฏิบัติตามคำร้องขอของ Mandator แต่ถ้าได้เริ่มกระทำการไปแล้ว Mandatarius จะต้องผูกพันกับบุคคลภายนอก แม้ว่าตนจะไม่มีผลประโยชน์ใดๆต่อบุคคลภายนอกเลยก็ตาม⁸ ดังนั้น หน้าที่หลักของ Mandatarius คือการปฏิบัติตามสัญญา Mandate โดยจะต้องกระทำการใดๆที่จำเป็นและเหมาะสมเพื่อให้เป็นไปตามที่ Mandator มอบหมาย และการกระทำดังกล่าวจะต้องอยู่ในขอบอำนาจที่ได้รับมอบหมายด้วย

สำหรับการเป็น Mandatarius นั้น โดยสภาพแล้ว Mandatarius จะไม่กระทำการเพื่อแสวงหากำไรจาก สัญญา Mandate จึงไม่มีค่าตอบแทน แต่อย่างไรก็ตาม Mandatarius จะต้องกระทำการให้เหมาะสม และมีหน้าที่ต้องโอนทรัพย์สินหรือสิทธิที่ได้รับจากการกระทำของตนให้แก่ Mandator

นอกจากนี้ Mandatarius ยังอาจต้องรับผิดชอบ Mandator ในการกระทำโดยกลฉ้อฉล (Dolus) ในช่วงยุค Classic Law แต่ต่อมาความรับผิดชอบของ Mandatarius ได้ขยายไปถึงการกระทำอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อเพียงเล็กน้อย (Culpa Levis) ด้วย

ข. หน้าที่ของ Mandator

หน้าที่ของ Mandator ที่สำคัญคือ การรับเอาการกระทำของ Mandatarius รวมทั้งความรับผิดและรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายที่ Mandatarius เสียไปจากการทำกิจการดังกล่าว⁹

หน้าที่หลักของ Mandator เป็นที่มาของแบบของการเป็นตัวแทนในปัจจุบัน จากการที่ตัวแทนได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสัญญาระหว่างตัวการกับบุคคลภายนอก แต่โดยทั่วไปแล้วตัวการจะไม่ได้รับสิทธิหน้าที่ผ่านทางตัวแทนของตน แต่เป็นการผูกพันกันโดยตรงระหว่างตัวการกับบุคคลภายนอก แต่สำหรับกฎหมายโรมันมิได้เป็นเช่นนั้น แต่ได้พัฒนารูปแบบโดยผ่านการใช้สัญญา Mandate ซึ่งการกระทำของ Mandatarius

⁷ Andrew Borkowski and Paul du Piessis, Textbook on Roman Law 3rd ed, (London: Oxford University Press, 2005), p. 282.

⁸ Barry Nicholas, An Introduction to Roman Law, (Oxford: Clarendon Press, 1962), p. 654.

⁹ Andrew Borkowski and Paul du Piessis, Textbook on Roman Law 3rd ed, (London: Oxford University Press, 2005), p. 283.

ไม่ได้ก่อนนิติสัมพันธ์ทางสัญญาโดยตรงระหว่าง Mandator กับบุคคลภายนอกในครั้งแรก แต่จะได้รับก็ต่อเมื่อ Mandatarius ได้โอนสิทธิและหน้าที่มาให้แก่ Mandator จากการกระทำของแทนของ Mandatarius ซึ่งเป็นลักษณะตัวแทนโดยอ้อม (Indirect Representation) ไม่เป็นการกระทำอย่างตัวแทนที่แท้จริงในตามแบบปัจจุบัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ Mandator ไม่สามารถฟ้องร้องบุคคลภายนอกตามสัญญาได้โดยตรง เฉพาะแต่ Mandatarius เท่านั้นที่มีสิทธิฟ้องหรือถูกฟ้องจากบุคคลภายนอก เพราะสัญญาผูกพันระหว่างคู่สัญญา

2.1.4 นิติสัมพันธ์ระหว่าง Mandatarius กับบุคคลภายนอก

การที่ Mandatarius เข้าทำนิติกรรมแทน Mandator ตามหลักเรื่องสัญญาจะผูกพันเฉพาะผู้ที่ทำสัญญาเท่านั้น (privity of contract) Mandatarius ไม่สามารถกระทำการแทน Mandator ได้ จึงจะต้องกระทำการในนามตนเองต่อบุคคลภายนอก ซึ่งส่งผลให้ Mandatarius เป็นคู่สัญญากับบุคคลภายนอก ดังนั้น ความรับผิดชอบของ Mandatarius ต่อบุคคลภายนอก จึงมีลักษณะเป็นในฐานะคู่สัญญากับบุคคลภายนอก ทำให้ Mandatarius สามารถฟ้อง หรือถูกฟ้อง โดยบุคคลภายนอกได้¹⁰

2.1.5 นิติสัมพันธ์ระหว่าง Mandator กับบุคคลภายนอก

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว Mandatarius กระทำการในนามตนเองต่อบุคคลภายนอก ส่งผลให้ Mandator ยังไม่ผูกพัน หรือมีนิติสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกโดยทันที แต่เมื่อ Mandatarius ได้โอนสิทธิและหน้าที่ที่ Mandatarius กระทำการแทนให้แก่ Mandator แล้ว Mandator จึงผูกพันกับบุคคลภายนอก อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้ Mandator รับโอนสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาดังกล่าวไปจาก Mandatarius Mandatarius จะต้องไม่กระทำการเกินขอบเขตที่ Mandator กำหนด (Ultra Vires) ด้วย มิฉะนั้น Mandator สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบได้ และทำให้ Mandatarius จะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกแต่เพียงลำพัง เช่น A ขอให้ B ไปซื้อธัญมาแทนตนในราคา 1,000 Sesterces แต่ B ในฐานะ Mandatarius ได้ไปซื้อธัญมาดังกล่าวในราคา 2,000 Sesterces ดังนั้น หาก B ต้องการให้ A รับโอนธัญมาที่ตนซื้อมา A มีหน้าที่ชำระเพียง 1,000 Sesterces เท่านั้น¹¹ โดย B จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในเงินจำนวน 1,000 Sesterces ที่เกินมาเอง

¹⁰ Ibid., p. 284.

¹¹ Ibid., p. 282.

2.1.6 การสิ้นสุดของสัญญา Mandate

สัญญา Mandate เป็นสัญญาที่อาศัยลักษณะเฉพาะของบุคคลและจะสิ้นสุดลงโดยการตายของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หากคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (Mandator หรือ Mandatarius) บอกกล่าวเลิกสัญญาล่วงหน้าก่อนที่ Mandatarius จะมีการกระทำการตามที่ Mandator มอบหมายสัญญา Mandate ก็จะมีสิ้นสุดลง¹²

จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกฎหมายเรื่องตัวแทนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแนวความคิดว่าด้วยการเป็นตัวแทนในปัจจุบันจะมีความแตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา กล่าวคือ การเป็นตัวแทนจะต้องก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ระหว่างตัวการกับบุคคลภายนอก โดยตัวแทนไม่มีสิทธิและความรับผิดชอบส่วนตัว อย่างไรก็ตาม สืบเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางการค้าส่งผลให้รูปแบบของการเป็นตัวแทนมีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งในรูปแบบต่าง ๆ นั้น อาจแบ่งรูปแบบของการเป็นตัวแทนได้ 2 ประเภท¹³ ดังนี้

1. การเป็นตัวแทนโดยตรง (Direct Representation)

คือ การที่บุคคลใดกระทำการแทนบุคคลอื่น โดยเป็นการกระทำในนามของบุคคลผู้ซึ่งตนกระทำแทนนั้น¹⁴ เป็นการก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์โดยตรงระหว่างตัวการกับบุคคลภายนอก

2. การเป็นตัวแทนโดยอ้อม (Indirect Representation)

คือ การที่บุคคลหนึ่งกระทำแทนบุคคลอีกคนหนึ่ง โดยบุคคลที่ทำแทนได้กระทำในนามตนเอง¹⁵ ในกรณีนี้ตัวการจะมีนิติสัมพันธ์กับตัวแทนของตนเท่านั้น จะไม่มีนิติสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก มีแต่ตัวแทนเท่านั้นจะเข้าผูกพันในกิจการที่ตนได้รับมอบหมายจากตัวการต่อบุคคลภายนอกในฐานะคู่สัญญา ไม่ว่าบุคคลนั้นจะรับรู้ถึงการเป็นตัวแทนหรือไม่ก็ตาม¹⁶ การเป็นตัวแทนโดยอ้อมนี้ มีความแตกต่างกันตามระบบกฎหมาย Civil Law และ Common Law สำหรับระบบกฎหมาย Civil Law นั้น การกระทำของตัวแทนจะไม่ก่อให้เกิดนิติ

¹² Fritz Schulz, *Classical Roman Law*, (Scientia Verlag Aalen, 1992), p. 556.

¹³ สมชาย กาญจนขานันท์, *ตัวแทนค้าต่าง: ศึกษาสถานะและหน้าที่ในทางกฎหมาย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542, หน้า 7.

¹⁴ Fritz Staubach, *The German Law of Agency and Distribution Agreements*, (London : Oyez Publishing, 1977), p. 1.

¹⁵ Ibid., p. 84.

¹⁶ Ibid., p. 85-86.

สัมพันธ์โดยตรงระหว่างตัวการกับบุคคลภายนอก ขณะที่ระบบกฎหมาย Common Law ตัวการสามารถแทรกเข้าไปเป็นคู่สัญญากับบุคคลภายนอกได้¹⁷

2.2 ประวัติความเป็นมาของการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

2.2.1 ยุคก่อนที่มีการจัดตั้งตลาดล่วงหน้า

จากปัญหาในเรื่องของการผันผวนของราคาสินค้าเกษตร ที่ไม่สามารถคาดการณ์ราคาในอนาคตได้ เกษตรกรจึงจำเป็นต้องใช้ราคาในอดีตเป็นเครื่องมือในการวางแผนการเพาะปลูก นั่นหมายความว่า หากสินค้าเกษตรใดมีราคาดีในปีที่ผ่านมา ก็จะเพาะปลูกพืชชนิดนั้น ผลที่ตามมาคือจะมีปริมาณสินค้าเกษตรจำนวนมากออกสู่ท้องตลาด ซึ่งทำให้ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำในที่สุด จากเหตุดังกล่าวจึงมีแนวคิดที่จะสร้างกลไกการกำหนดราคาสินค้าเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับเกษตรกร ผู้ผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตร และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการบริหารความเสี่ยงในด้านราคาอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการนำลักษณะของสัญญามาใช้บริหารความเสี่ยงดังกล่าว ซึ่งในระยะเริ่มแรกมีรูปแบบที่เรียกว่า Forward Contract โดยผู้ขายหรือผู้ผลิตจะทำสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรไว้กับผู้ซื้อ และมีการกำหนดราคาไว้ก่อนส่งมอบ เพื่อเป็นการป้องกันว่าเมื่อถึงวันส่งมอบแล้ว แม้ราคาสินค้าเกษตรของตนจะมีราคาตกต่ำลง แต่ผู้ซื้อยังคงรับซื้อในราคาที่ตกลงตามสัญญา ขณะเดียวกันก็เป็นการป้องกันความเสี่ยงในเรื่องราคาอันเป็นต้นทุนของผู้ซื้อได้ด้วย หากวันที่ส่งมอบสินค้ามีราคาสูงขึ้น การทำสัญญาดังกล่าวจึงเป็นการลดความเสี่ยงได้เป็นอย่างดี

2.2.2 ยุคที่เริ่มมีการจัดตั้งตลาดล่วงหน้า

แม้ว่าจะมีการใช้ Forward Contract มานานแล้วก็ตามแต่สัญญาดังกล่าวก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่บางประการ อันเกิดจากความเสี่ยงที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจบิดพลิ้วไม่ปฏิบัติตามสัญญาได้โดยง่าย ทั้งนี้เพราะหากเป็นกรณีที่ราคาสินค้า ณ วันส่งมอบ มีราคาสูงขึ้น ก็มีความเสี่ยงว่าผู้ขายอาจไม่ส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ ทั้งนี้เพราะหากตนนำไปขายให้แก่ผู้อื่นจะได้ราคาสูงกว่า หรือในทางตรงข้าม หากราคาสินค้าที่ซื้อขายกันมีราคาลดลง ก็มีความเสี่ยงที่ผู้ซื้อจะผิดสัญญาได้ เพราะหากตนไปซื้อสินค้าในท้องตลาดจะสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาที่ถูกลง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องมีหลักประกันว่าจะปฏิบัติตามสัญญา ณ วันที่ครบ

¹⁷ Clive M. Schmitthoff, *Schmitthoff's Export Trade*, 9th ed, (London: Sweet&Maxwell, 1993), p. 292-294.

กำหนดส่งมอบมาถึง นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องความต้องการที่เกี่ยวกับสินค้าของผู้ซื้อและผู้ขายที่แตกต่างกัน ในคุณภาพและมาตรฐานของสินค้า และวิธีการส่งมอบ ทำให้ผู้ขายอาจส่งมอบสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ หรือไม่ตรงตามความต้องการของผู้ซื้อ

จากปัญหาดังกล่าวจึงมีแนวคิดที่จะก่อตั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า (Agriculture Futures Exchange) เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยกำหนดให้มีรูปแบบการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า (Futures Contract) และทำการซื้อขายล่วงหน้าผ่านตลาดล่วงหน้านั้น การซื้อขายผ่านตลาดล่วงหน้าเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ 270 ปีก่อน ในประเทศญี่ปุ่น โดยเรียกว่า "ตลาดข้าวโดจิม่า (Dojima Rice Market)" หรือที่รู้จักกันในนามของ Cho-ai-Mai หรือแปลว่า "rice trade on book" ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า "การซื้อขายบนกระดาษ" ในรัชสมัยของ โชกุน โดกุกาวา อิเอยาสึ ปี ค.ศ. 1730 หรือราวปี พ.ศ. 2143 ตลาด Cho-ai-Mai นี้.....ออกแบบไว้สำหรับการซื้อขายล่วงหน้าข้าว (Rice Futures Contracts) เงื่อนไขสัญญาที่ทำการซื้อในตลาดนี้คล้ายคลึงกับสัญญามาตรฐานที่ทำการซื้อขายกันในปัจจุบันอย่างน่าแปลกใจ เว้นแต่สมัยนั้นจะไม่อนุญาตให้มีการส่งมอบ-รับมอบสินค้ากันจริง เมื่อสัญญาครบกำหนด¹⁸

ต่อมา ในอีกด้านหนึ่งของโลกที่ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งตลาดล่วงหน้าเมื่อประมาณ 150 ปี ซึ่งตลาดล่วงหน้าที่กล่าวเรียกว่า The Chicago Board of Trade หรือ ตลาดการค้าชิคาโก (CBOT) ซึ่งก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 3 เมษายน ค.ศ. 1848 โดยสินค้าที่ทำการซื้อขายในระยะแรก คือ ขนสัตว์หรือ ฟลอร์, เมล็ด timothy และ ฟาง แต่ในระยะแรกเป็นการทำข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า (Forward Contract) ซึ่งสัญญาซื้อขายข้าวโพด จำนวน 3,000 บุงเซล เป็นสัญญาแรกที่มีการซื้อขายกัน ในปี ค.ศ. 1865 CBOT ได้กำหนดให้มีการใช้สัญญามาตรฐานในการซื้อขายสินค้าล่วงหน้าขึ้น หรือที่เรียกว่า Futures Contract แต่ก็ยังมีปัญหาในเรื่องของความน่าเชื่อถือของผู้ซื้อและผู้ขาย ในการปฏิบัติตามสัญญา CBOT จึงเริ่มกำหนดให้สมาชิกของ CBOT วางหลักประกัน (Margin) เป็นจำนวนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 ของมูลค่าของสินค้าที่ต้องการซื้อขายกันจริง เพื่อเป็นหลักประกันในการปฏิบัติตามสัญญา ต่อจากนั้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า จึงมีการเปิดโอกาสให้นักเก็งกำไร (Speculator) เข้ามารับความเสี่ยงโดยวิธีการเก็งกำไรจากการซื้อขายสินค้าเกษตรใน CBOT ทำให้การซื้อขายในตลาดล่วงหน้าเติบโตอย่างรวดเร็วและเป็นที่ยอมรับอย่างมาก แต่เนื่องจากปัญหาการบิดพลิ้วในการปฏิบัติตามสัญญา ในปี ค.ศ. 1926 จึงมีการจัดตั้ง Board of Trade Clearing Corporation ซึ่งทำหน้าที่จัดการเกี่ยวกับระบบชำระหนี้และเข้าเป็นคู่สัญญาระหว่างสมาชิกของ CBOT ซึ่งมีลักษณะ

¹⁸ ดร. พีรพล ประเสริฐศรี, ความรู้เกี่ยวกับตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า (1) ความเป็นมาของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า, (กรุงเทพฯ : ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า), หน้า 1.

เดียวกับกับสำนักหักบัญชีในปัจจุบัน ในปัจจุบัน CBOT เป็นตลาดล่วงหน้าที่ทำการซื้อขายสินค้าเกษตรที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง ขณะเดียวกันประเทศต่างๆ ทั่วโลกก็เริ่มพัฒนาตลาดล่วงหน้าของตนเองตาม CBOT

2.2.3 ประวัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยก็มีการซื้อขายล่วงหน้าที่เรียกว่า "ตกเขียว" ซึ่งมีมานานแล้ว¹⁹ ทั้งนี้เกิดจากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ราคาสินค้าในอดีตเป็นเครื่องมือตัดสินใจในการเลือกผลิตสินค้าเกษตรในปัจจุบัน²⁰ จึงมีการทำสัญญาดังกล่าวเกิดขึ้น เพื่อลดความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรของตน ซึ่งคำว่า "ตกเขียว" หมายถึง การทำสัญญาที่เกษตรกรทำกับพ่อค้าคนกลางจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือโดยวาจาก็ได้ แต่โดยปกติทำด้วยวาจา เพื่อขายผลผลิตล่วงหน้า และเพื่อลดความเสี่ยงจากราคาสินค้าเกษตรที่ผันผวนได้ในระดับหนึ่ง ที่มาของคำว่า "ตกเขียว" นั้นมาจากการซื้อขายข้าวเมื่อตอนออกรวงข้าว ซึ่งในขณะนั้นข้าวอยู่ในวัยผลิตดอกออกผลแล้ว แต่ยังเป็นสีเขียวอ่อน ซึ่งข้าวที่อยู่ในวัยนี้ยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวนำมารับประทานได้ แต่มีการตกลงซื้อขายกันก่อนจึงเรียกว่า "ตกเขียว" แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง การตกเขียวมิได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรอย่างเดียว แต่มีผลกระทบในเชิงลบแก่เกษตรกรด้วย ดังเช่น อำนาจการต่อรองของพ่อค้าคนกลางที่สูงกว่า โดยพ่อค้าคนกลางมักทำการกดราคาสินค้าเกษตรให้ต่ำลงไว้ก่อนเพื่อได้กำไรจากส่วนต่างที่ตนจะขายได้ให้เพิ่มขึ้นหากราคาที่ซื้อขายในช่วงส่งมอบเพิ่มมากขึ้น หรือเพื่อลดความเสี่ยงของตนเองเมื่อราคาสินค้าลดต่ำลงในช่วงส่งมอบ หรืออีกกรณีหนึ่ง คือพ่อค้าคนกลางทำการปล่อยเงินกู้ให้เกษตรกรนำเงินดังกล่าวไปเป็นเงินทุนในการเพาะปลูกผลผลิตทางการเกษตรหรือปัจจัยการผลิตทางการเกษตรในลักษณะของการเป็นนายทุนเงินกู้ในระบบในทางการเกษตร โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราที่แพงกว่าอัตราตลาดค่อนข้างมาก จากนั้น ก็ให้เกษตรกรใช้หนี้เป็นผลผลิตทางการเกษตรแทนตัวเงินที่ได้กู้ไป ซึ่งกรณีนี้นายทุนจะทำการกดราคาสินค้าเกษตรของเกษตรกรอย่างมาก ซึ่งอาจทำให้เกษตรกรขาดทุนในที่สุด หรือผลผลิตที่ผลิตได้ไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้คืนแก่นายทุนเหล่านั้น

¹⁹ สุภาพ วงศ์เกียรติขจร, บทความเรื่อง คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับระบบและกลไกการซื้อขายล่วงหน้า (ระบบนิติสัมพันธ์ในการซื้อขายล่วงหน้า), (กรุงเทพฯ: ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า, 2549), หน้า 2.

²⁰ ดร.ชัยพัฒน์ สหัสกุล, เปิดประตูสู่...ตลาดซื้อขายล่วงหน้า, (กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2547), หน้า 9.

จากลักษณะข้างต้น สัญญาดังกล่าวมีลักษณะที่เกษตรกรทำสัญญากับพ่อค้าคนกลางที่มีอำนาจต่อรองที่สูงกว่าโดยตรง และยังไม่มิตลาดกลางที่มีมาตรฐานและมีกฎระเบียบในการซื้อขายในการเข้ามาควบคุมและคุ้มครองการทำสัญญาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่เกษตรกร

เพื่อเป็นทางเลือกแก่เกษตรกรและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้มีแนวคิดที่จะจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายสินค้าเกษตรขึ้น เพื่อเป็นการตัดวงจรพ่อค้าคนกลางออกไป โดยใช้วิธีการประมูลราคา ซึ่งอ้างอิงจากปริมาณการซื้อขายสินค้านั้นๆในแต่ละวัน แต่ที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากที่สุดคือ ตลาดท่าข้าวบ้านกำนันทรง ซึ่งได้เริ่มดำเนินการครั้งแรกที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. 2508 โดยตลาดดังกล่าวมีหน้าที่อำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่ซื้อขาย โดยให้ผู้ซื้อและผู้ขายมาเจรจาต่อรองกันโดยวิธีประมูล อย่างไรก็ตามลักษณะของตลาดกลางนี้ เป็นลักษณะของตลาดที่มีการซื้อขายสินค้าที่สามารถซื้อขายและส่งมอบสินค้าทันที (Cash Market or Spot Market)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 ได้มีนักธุรกิจหัวใสมีความคิดที่จะทำการเก็งกำไรจากราคาสินค้าที่ได้จากตลาดล่วงหน้าของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งอาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ธุรกิจบริษัทคอมอดีตี โดยในระยะแรกทำการประจักษ์ธุรกิจเป็นนายหน้าจำนวน 5-6 บริษัทฯ แต่เนื่องจากธุรกิจดังกล่าวทำกำไรให้อย่างมากจึงมีผู้ประกอบการประเภทนี้เพิ่มขึ้นในระยะเวลาอันสั้น โดยสินค้าที่ทำการเก็งกำไรได้แก่ ถั่วแดง ถั่วขาว ถั่วเหลือง น้ำตาล และประเภทแร่ธาตุต่างๆ เช่นทองคำ เป็นต้น แต่เนื่องจากธุรกิจประเภทนี้มีความเสี่ยงสูงอย่างมาก ทำให้ลูกค้าที่ขาดทุนหรือไม่ได้รับความยุติธรรมได้ทำการร้องเรียนต่อหน่วยงานของรัฐจนมีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง ในที่สุดทำให้รัฐบาลในสมัยนั้น ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อทำการศึกษาและควบคุมธุรกิจประเภทนี้ และในเวลาต่อมา รัฐบาลจึงได้ออกประกาศกระทรวงการคลังในปี พ.ศ. 2523 โดยห้ามทำการซื้อขายตัวสัญญาทองคำผ่านนายหน้าที่ตั้งขึ้นดังกล่าวในประเทศไทย เพราะขัดต่อระเบียบการซื้อขายทองคำของประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีความพยายามจากทั้งราชการและเอกชนให้มีการออกกฎหมายมารับรองและควบคุมธุรกิจการซื้อขายสินค้านล่วงหน้าเหล่านี้ โดยในปี 2523 มีการผ่านร่างกฎหมายการซื้อขายสินค้านล่วงหน้าเข้าสู่รัฐสภา แต่เนื่องจากในขณะนั้น มีธุรกิจแชร์ลูกโซ่ที่สร้างความเสียหายแก่ประชาชนจำนวนมาก ซึ่งบางส่วนก็ยังเห็นว่าธุรกิจซื้อขายสินค้านล่วงหน้ามีลักษณะคล้ายกับแชร์ลูกโซ่ ทำให้ร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นอันต้องตกไป แต่ต่อมารัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาการจัดตั้งตลาดซื้อขายล่วงหน้า โดยคณะกรรมการชุดนี้ได้ยกย่องพระราชบัญญัติตลาดซื้อขายล่วงหน้าแห่งประเทศไทยขึ้น ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้รับหลักการร่างดังกล่าวเมื่อวันที่ 15 พ.ค. 2538 แต่เนื่องจากมีการยุบสภาก่อนร่างดังกล่าวจึงยังไม่เข้าสู่การ

พิจารณาของสภา ต่อมาในกลางปี พ.ศ. 2539 กระทรวงพาณิชย์ได้ดำเนินการผลักดันให้เกิดการจัดตั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าอีกครั้งหนึ่ง โดยได้จัดทำร่างพระราชบัญญัติตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยพร้อมเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ต่อมาในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2539 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติหลักการและสั่งให้คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา แต่ในปี พ.ศ. 2540 กรมการค้าภายในได้ขอรับร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมาปรับปรุงแก้ไขใหม่อีกครั้ง ในที่สุด เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกับร่าง พระราชบัญญัติซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า และได้ส่งร่างดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาต่อไป ซึ่งรัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบและประกาศลงราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยให้มีผลบังคับ ในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2543 เป็นต้นไป

แม้ว่าพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าจะมีผลใช้บังคับแล้วก็ตาม แต่กว่าที่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยจะสามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องใช้ระยะเวลาในการเตรียมความพร้อม และศึกษาในรายละเอียดอย่างมาก จนในที่สุดร่างดังกล่าวก็ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาและได้นำขึ้นทูลเกล้าเพื่อลงทรงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2542 และผลจากพระราชบัญญัติดังกล่าว จึงมีการก่อตั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย (AFET) เป็นตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าเพียงตลาดเดียว และมีฐานะเป็นนิติบุคคลอิสระ โดยภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าภายใต้กฎระเบียบที่ชัดเจน และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2547 จนถึงปัจจุบัน

2.3 นิติสัมพันธ์ที่เกิดในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

2.3.1 นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า (ผู้ซื้อ/ผู้ขาย)

นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า (ผู้ซื้อหรือผู้ขาย) เกิดจากการที่ลูกค้าต้องการซื้อขายล่วงหน้าโดยผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า จึงดำเนินการมอบหมายให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำการซื้อขายแทนตน โดยการทำสัญญาแต่งตั้งนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเป็นผู้กระทำการแทนตน จากนั้นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะทำหน้าที่รับคำสั่งซื้อขายของลูกค้า แล้ว ส่งคำสั่งดังกล่าวให้แก่ตลาดและดำเนินกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการซื้อขาย นอกจากนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ายังมีหน้าที่เรียกเงินประกัน(Margin) จากลูกค้าแล้วนำมาวางเป็นหลักประกันต่อตลาด (สำนักหักบัญชี) อีกทอดหนึ่ง

กรณีที่มีการส่งมอบ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะดำเนินการแทนลูกค้าในการจัดส่งเอกสารและปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตลาดและสำนักหักบัญชีได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ดำเนินการติดต่อกับสำนักหักบัญชีและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งแทนลูกค้า

อย่างไรก็ตาม สัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า (ผู้ซื้อผู้ขาย) ไม่ใช่สัญญาที่คู่สัญญาสามารถกระทำการได้อย่างอิสระ ตาม“หลักเสรีภาพในการทำสัญญา” (Freedom of Contract) และ “หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา” (Autonomy of the Will) ทั้งนี้ เพราะพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการ ก.ส.ล. ในการออกข้อบังคับเพื่อกำหนดสาระสำคัญและรูปแบบสัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า (ผู้ซื้อผู้ขาย) ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากำหนดข้อสัญญาที่ทำให้ลูกค้าเสียเปรียบ ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

2.3.2 นิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับตลาด (สำนักหักบัญชี)

นิติสัมพันธ์ระหว่างตลาด (สำนักหักบัญชี) กับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า นั้น ในความเห็นของผู้เขียน แบ่งออกเป็น 2 นิติสัมพันธ์ กล่าวคือ

นิติสัมพันธ์ในฐานะสมาชิกของตลาดเกิดขึ้นเมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำสัญญากับตลาดในฐานะสมาชิกของตลาดและสมาชิกสำนักหักบัญชี เพื่อที่จะสามารถดำเนินการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า(ผู้ซื้อผู้ขาย)ได้ โดยสัญญาดังกล่าวกำหนดให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของตลาด โดยนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะต้องรับผิดชอบและผูกพันต่อสำนักหักบัญชีในข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าในทุกรายการซื้อ หรือรายการขายที่ตนใช้บริการเกี่ยวกับการหักบัญชีกับสำนักหักบัญชี และยินยอมให้สำนักหักบัญชีหักเงินในบัญชีของตน เพื่อชำระผลกำไรและขาดทุนจากการปรับฐานะบัญชีเงินประกัน การล้างฐานะการถือครอง การถอนเงินประกัน การชำระค่าธรรมเนียมการซื้อขายและการบริการเกี่ยวกับการหักบัญชี การผัดนัดการส่งมอบ รับมอบสินค้าเกษตร การชำระค่าใช้จ่ายและหนี้สินที่เกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้า และค่าใช้จ่ายอื่นๆ

สำหรับนิติสัมพันธ์ในฐานะผู้ซื้อหรือผู้ขายกับตลาด (สำนักหักบัญชี) นั้นมีปัญหาว่านิติสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในกระบวนการใด ซึ่งคุณภาวิณี กรุดทอง²¹ เห็นว่าเกิดขึ้นเมื่อคำสั่งซื้อคำสั่งขายได้รับการจับคู่ (Matching) แล้ว ขณะที่ท่านอาจารย์พงศ์ศักดิ์ ศิริภักษ์วิชา เห็นว่า

²¹ ภาวิณี กรุดทอง, นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542, วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548, หน้า 56.

กระบวนการจับคู่ดังกล่าวยังไม่เกิดเป็นสัญญาขึ้น แต่สัญญาซื้อขายล่วงหน้าจะเกิดขึ้นในกระบวนการการเข้าแทนที่คู่สัญญาของสำนักหักบัญชี จึงไม่เกิดนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย (นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า) ในกระบวนการจับคู่นี้ สำหรับกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า สัญญาหรือข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าควรเกิดจากการที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้ารับคำสั่งซื้อคำสั่งขายจากลูกค้าแล้วส่งคำสั่งดังกล่าวเข้าสู่ตลาดในนามตนเอง เมื่อคำสั่งดังกล่าวได้รับการจับคู่ (Matching) จึงเกิดสัญญาขึ้นแล้ว ซึ่งในขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจะทำการศึกษาและวิเคราะห์จากความคิดเห็นที่ว่า สัญญาหรือข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าเกิดขึ้นจากกระบวนการที่เกิดสัญญาขึ้นในขั้นตอนของการจับคู่เท่านั้น

เมื่อมีการจับคู่จนเกิดเป็นสัญญาขึ้น โดยมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 กำหนดให้สำนักหักบัญชีเข้าเป็นคู่สัญญากับสมาชิกผู้ซื้อ หรือสมาชิกผู้ขาย ส่งผลให้สำนักหักบัญชีเข้ามาเป็นคู่สัญญากับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าสำหรับการซื้อขายล่วงหน้าในแต่ละครั้ง และทำให้สำนักหักบัญชีมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกันกับคู่สัญญาเดิมก่อนที่สำนักหักบัญชีจะเข้ามาแทนที่คู่สัญญา ที่เป็นเช่นนี้เพราะ หากว่าสำนักหักบัญชีไม่ได้รับสิทธิและหน้าที่มาจากคู่สัญญาเดิมแล้ว สำนักหักบัญชีก็จะมีสิทธิเรียกร้องโดยตรงต่อคู่สัญญาที่สำนักหักบัญชีเข้าแทนที่ ดังนั้น สำนักหักบัญชีจึงจำเป็นต้องมีสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาเดิม

เมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ามีนิติสัมพันธ์ในฐานะสมาชิกตลาดและสมาชิกสำนักหักบัญชีตามสัญญาที่ตนสมัครเข้าเป็นสมาชิกแล้ว เมื่อลูกค้าดำเนินการส่งคำสั่งซื้อคำสั่งขายผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเข้าสู่ตลาดและคำสั่งดังกล่าวได้รับการจับคู่แล้ว จะเกิดนิติสัมพันธ์อีกนิติสัมพันธ์หนึ่งขึ้น โดยนิติสัมพันธ์ดังกล่าวว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะมีฐานะเป็นคู่สัญญากับสำนักหักบัญชี ซึ่งการเกิดนิติสัมพันธ์นี้ ผู้เขียนเห็นว่าจะเกิดขึ้นในทุกๆครั้งที่มีการซื้อขายล่วงหน้า หากว่าคำสั่งซื้อขายได้รับการจับคู่เกิดเป็นสัญญา (ข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า) ขึ้น ซึ่งหากว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าดังกล่าวผิดนัดชำระหนี้ต่อสำนักหักบัญชี กฎหมายกำหนดให้สำนักหักบัญชีมีสิทธิให้นำเงินประกันที่นายหน้าวางต่อสำนักหักบัญชีมาชดใช้ความเสียหายได้²² ถ้าไม่เพียงพอสำนักหักบัญชีจะนำเงินกองทุนพัฒนาตลาดมาชดเชยความเสียหายดังกล่าว²³ จึงมีปัญหาว่า การนำเงินประกันมาชดใช้ความเสียหายนั้นอยู่บนฐานของนิติสัมพันธ์ใด หรือเกิดจากผลของกฎหมายเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า นอกจากผลของกฎหมายแล้ว ควรจะอยู่บนฐานของนิติสัมพันธ์การซื้อขายล่วงหน้าที่เกิดจากการจับคู่ ไม่ใช่เกิดจากนิติสัมพันธ์ในฐานะที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า

²² มาตรา 92 แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542

²³ มาตรา 93 แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542

เป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชี เพราะในการซื้อขายล่วงหน้าในแต่ละครั้งกฎหมายกำหนดให้ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะต้องมีการวางหลักประกันสำหรับการซื้อขายนั้น²⁴ ดังนั้น เมื่อมีการผิดสัญญาดังกล่าวก็ควรจะต้องอาศัยนิติสัมพันธ์การซื้อขายล่วงหน้าที่เกิดจากการจับคู่ ในการนำเงินประกันที่วางต่อสำนักหักบัญชีไปชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น ในส่วนของนิติสัมพันธ์ในฐานะสมาชิก เป็นเพียงหลักเกณฑ์ที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต้องปฏิบัติ ซึ่งหากไม่ปฏิบัติแล้ว สัญญาดังกล่าวให้สิทธิแก่ตลาด หรือสำนักหักบัญชีในการใช้มาตรการลงโทษทางวินัย

2.3.3 นิติสัมพันธ์ระหว่างตลาด (สำนักหักบัญชี) กับลูกค้า (ผู้ซื้อหรือผู้ขาย)

นิติสัมพันธ์ระหว่าง สำนักหักบัญชี กับลูกค้า (ผู้ซื้อหรือผู้ขาย) นั้น จะเกิดขึ้นเมื่อตลาดได้จับคู่คำสั่งซื้อคำสั่งขาย อันเป็นผลให้เกิดสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าขึ้นแล้ว กำหนดให้สำนักหักบัญชีเข้าเป็นผู้ซื้อให้กับสมาชิกผู้ขาย และเป็นผู้ขายให้กับสมาชิกผู้ซื้อในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า²⁵ แต่อย่างไรก็ตาม ข้อบังคับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการซื้อหรือขายสินค้าเกษตร พ.ศ. 2547 ข้อ 29 วรรคสอง กำหนดว่า ข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าที่เกิดขึ้นตามวรรคหนึ่ง สำนักหักบัญชีจะเข้าผูกพันหรือเข้าแทนที่ เป็นคู่สัญญาโดยเป็นผู้ซื้อให้กับสมาชิกตลาดผู้ขาย และเป็นผู้ขายให้กับสมาชิกตลาดผู้ซื้อเท่านั้น และ ข้อกำหนดการเข้าเป็นสมาชิกสำนักหักบัญชี ข้อ 13 กำหนดว่า ในการให้บริการเกี่ยวกับการหักบัญชีกับสำนักหักบัญชีให้ถือว่า สมาชิกสำนักหักบัญชีผูกพันโดยแทนที่ เป็นคู่สัญญากับสำนักหักบัญชีสำหรับทุกรายการซื้อหรือรายการขายในข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าของตน หักบัญชี รวมทั้งรับผิดชอบสำนักหักบัญชีในเรื่อง เงินและทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า

ในการเข้ามาแทนที่คู่สัญญาของสำนักหักบัญชีตามมาตรา 90 นั้น สำนักหักบัญชีจะรับเอาสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาเดิมในขณะที่ได้รับการจับคู่กัน แต่ในขณะเดียวกันคู่สัญญาเดิมก็ยังมีสิทธิและหน้าที่เหมือนเดิมแต่เพียงคู่สัญญาเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นสำนักหักบัญชีแทน จึงมีปัญหว่า สถานะทางกฎหมายของสำนักหักบัญชีและสิทธิหน้าที่ที่ได้รับมานั้น อาศัยหลักกฎหมายหรือทฤษฎีทางกฎหมายใด

กรณีนี้คุณภาวิณี กรุดทอง เห็นว่า นิติสัมพันธ์ของตลาด (สำนักหักบัญชี) กับลูกค้า (ผู้ซื้อหรือผู้ขาย) นั้น จะอยู่ในรูปแบบที่สำนักหักบัญชีจะเป็นตัวแทนฝ่ายหนึ่งเข้าเป็นคู่สัญญากับอีก

²⁴ มาตรา 101 แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542

²⁵ มาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542

ฝ่ายหนึ่งในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า²⁶ แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ไม่ได้อยู่ในขอบเขตของ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจึงขอพิจารณาเฉพาะผลของการเข้าแทนที่คู่สัญญาของสำนักหักบัญชี เท่านั้น

ในเรื่องนิติสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับสำนักหักบัญชีนั้น แม้ว่ามาตรา 90 จะได้ กำหนดให้สำนักหักบัญชีเข้าแทนที่คู่สัญญาก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้กำหนดอย่างชัดเจน ว่าสำนักหักบัญชีจะเป็นคู่สัญญาเฉพาะแต่สมาชิกผู้ซื้อผู้ขายเท่านั้น แม้ว่าจะได้กำหนดไว้ใน ข้อบังคับก็ตาม แต่ก็มีปัญหาว่าข้อบังคับดังกล่าว สามารถตัดนิติสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับสำนัก หักบัญชีได้หรือไม่ ซึ่งจะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ต่อไป

2.3.4 นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย

นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อผู้ขายนั้นเป็นนิติสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยทางอ้อม กล่าวคือ ทั้งผู้ ซื้อและผู้ขายไม่ได้เป็นคู่สัญญากันโดยตรง แต่กระทำการผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่กระทำ การแทนผู้ซื้อผู้ขายในนามตนเอง ซึ่งเป็นผลให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของทั้งผู้ซื้อผู้ขายเป็น คู่สัญญาต่อกัน แต่การที่จะทำให้ผู้ซื้อผู้ขายจะสามารถมีสิทธิเรียกร้องต่อกันโดยตรงได้หรือไม่ นั้น อาจจะต้องพิจารณาองค์ประกอบสองประการ อันได้แก่ การเข้ามาแทนที่และสิ้นสุดการเข้ามา แทนที่ของสำนักหักบัญชีและสถานะของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะ ทำการศึกษาและวิเคราะห์ต่อไป

2.4 ลักษณะและโครงสร้างของตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

2.4.1 การซื้อขายสินค้าเกษตรในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ก. วิธีการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

การที่จะสามารถซื้อขายในตลาดล่วงหน้าได้ เริ่มจากการที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าเป็น สมาชิกตลาดล่วงหน้าก่อน โดยสามารถเข้าเป็นสมาชิกตลาดล่วงหน้าได้สองประเภทได้แก่ ใน สถานะผู้ค้าล่วงหน้า คือบุคคลที่ได้รับอนุญาตจากเลขาธิการให้ทำการซื้อขายเพื่อตนเอง และใน สถานะนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า คือ บุคคลที่ได้รับจากเลขาธิการให้จัดหาและรับคำสั่งซื้อคำสั่งขาย ล่วงหน้าจากลูกค้า

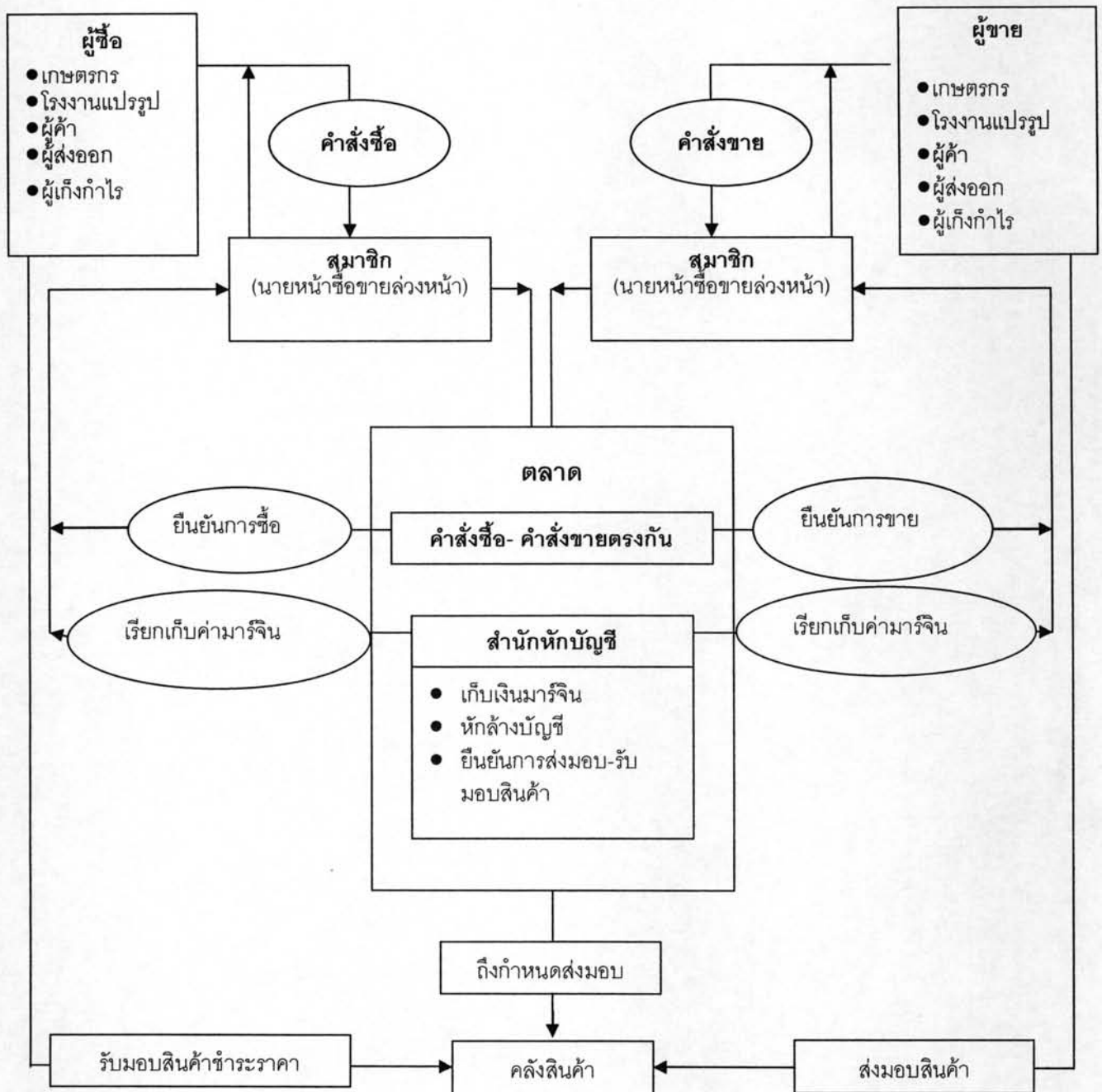
²⁶ ภาวิณี กรุดทอง, นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตร ล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542, วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548, หน้า 20.

แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับการเข้าเป็นสมาชิกในฐานะผู้ค้าล่วงหน้าอาจก่อให้เกิดภาระและความยุ่งยากให้แก่ผู้ซื้อและผู้ขาย เนื่องจากตลาดได้กำหนดให้มีกระบวนการกลั่นกรองหลายชั้นหลายขั้นตอน กฎหมายจึงได้กำหนดทางเลือกให้แก่ผู้ซื้อผู้ขายโดยทำการซื้อขายผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า โดยผู้ซื้อผู้ขายจะต้องทำสัญญากับนายหน้าดังกล่าวในการให้นายหน้าทำการซื้อขายในตลาดล่วงหน้าแทนตน และจะต้องวางเงินประกันเบื้องต้น (Initial Margin Requirement) แก่นายหน้าของตนและนายหน้าของตนก็จะนำเงินจำนวนดังกล่าวไปวางต่อตลาดล่วงหน้าอีกทอดหนึ่ง ก่อนที่จะมีทำการซื้อขายในตลาดล่วงหน้า โดยจำนวนเงินประกันจะถูกกำหนดเป็นร้อยละของมูลค่าสินค้าที่จะทำการซื้อขายกัน จากนั้นผู้ซื้อผู้ขายก็สามารถทำการซื้อขายได้ โดยการซื้อขายในตลาดล่วงหน้าที่ดังกล่าวจะต้องกระทำผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า และในสายตาของตลาดถือว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเป็นผู้ซื้อผู้ขาย ส่วนผู้ซื้อผู้ขาย (ลูกค้า) ถือว่าเป็นบุคคลนอกสัญญา²⁷ โดยผู้ซื้อผู้ขายจะทำคำสั่งซื้อขายผ่านนายหน้าของตน โดยจะสั่งให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำการซื้อขาย ประเภทของสินค้า ปริมาณ ราคา และระยะเวลาสำหรับการส่งมอบ ตามที่ตนต้องการ

เมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับคำสั่งจากผู้ซื้อผู้ขายแล้วก็จะทำการส่งคำสั่งดังกล่าวไปยังตลาดซื้อขายล่วงหน้าผ่านระบบคอมพิวเตอร์ จากนั้นคำสั่งดังกล่าวจะถูกจับคู่ (Electronic Matching) คำสั่งซื้อและคำสั่งขายที่มีราคาเดียวกัน โดยระบบคอมพิวเตอร์ของตลาดล่วงหน้า เกิดเป็นการซื้อขายล่วงหน้าขึ้น จากนั้นตลาดจะขอให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้ายืนยันการซื้อขาย ซึ่งนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าก็จะแจ้งไปยังผู้ซื้อผู้ขายเพื่อให้ยืนยันการซื้อขายดังกล่าวอีกทอดหนึ่ง เมื่อตลาดล่วงหน้าได้รับคำยืนยันแล้ว สำนักหักบัญชีจะเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรื่องการชำระหนี้ระหว่างคู่สัญญา หากฝ่ายใดมีหนี้ต่อกัน สำนักหักบัญชีจะทำการหักเอาจากเงินประกันที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของตนได้วางไว้ต่อตลาดล่วงหน้า จากนั้นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าก็จะไปเรียกเอาจากผู้ซื้อผู้ขายอีกทอดหนึ่ง

²⁷ สุภาพ วงศ์เกียรติขจร, บทความเรื่อง คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับระบบและกลไกการซื้อขายล่วงหน้า (ระบบนิติสัมพันธ์ในการซื้อขายล่วงหน้า), (กรุงเทพฯ: ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า, 2549), หน้า 11.

แผนภูมิที่ 1. ขั้นตอนการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า²⁸

²⁸ กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์, สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการค้าขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542, (กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์, 2543), หน้า 63.

อย่างไรก็ตาม การที่จะสามารถดำเนินการหักบัญชีกับสำนักหักบัญชีได้นั้น จะต้องเป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชี โดยแบ่งประเภทสมาชิกสำนักหักบัญชีออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทสามัญ ประเภทวิสามัญ และสมาชิกสมทบ โดยการเป็นสมาชิกสำนักหักบัญชีได้จะต้องเป็นสมาชิกตลาดประเภทนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเท่านั้น²⁹ ซึ่งหมายความว่า ในกรณีของสมาชิกตลาดประเภทผู้ค้าล่วงหน้า ไม่สามารถดำเนินการหักบัญชีกับสำนักหักบัญชีได้โดยตรง แต่จะต้องทำการหักบัญชีผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าแทน

ข. กระบวนการในการส่งมอบและรับมอบสินค้าตามสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ในกรณีที่ฝ่ายผู้ซื้อหรือฝ่ายผู้ขายมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งมอบสินค้ากัน โดยการถือสัญญาซื้อขายล่วงหน้าไว้จนถึงวันสุดท้ายของสัญญาดังกล่าว ซึ่งในการส่งมอบและรับมอบสินค้าเกษตรตลาดได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการส่งมอบและรับมอบสินค้าเกษตรแต่ละชนิด เช่น ข้าวขาว 5%, ยางแผ่นรมควันชั้น 3, แป้งมันสำปะหลังเส้น, ยางแท่ง เอสทีอาร์ 20 เป็นต้น ซึ่งในแต่ละชนิดมีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่เพียงต่างกันในระยะเยียดและลักษณะเฉพาะของสินค้าแต่ละชนิดเท่านั้น ดังนั้น หลักการของกระบวนการรับมอบส่งมอบจึงขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ข. (1) การแจ้งเตือนฐานะการถือครอง

ในวันทำการแรกของเดือนก่อนเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ ตลาดโดยสำนักหักบัญชี จะออกหนังสือแจ้งเตือนเกี่ยวกับฐานะการถือครองข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าให้สมาชิกผู้ซื้อและสมาชิกผู้ขายเฉพาะในส่วนของข้อตกลงที่จะถึงกำหนดการส่งมอบ หลังจากนั้นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของทั้งผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องแจ้งเตือนลูกค้า (ผู้ซื้อและผู้ขาย) ให้ทราบถึงภาระหน้าที่ ความเสี่ยง ตลอดจนขั้นตอนในการส่งมอบและรับมอบสินค้า หากว่าลูกค้า (ผู้ซื้อและผู้ขาย) ยังถือสัญญาซื้อขายจนถึงวันสุดท้ายของการซื้อขาย โดยการนี้ตั้งแต่วันที่ 10 ก่อนวันแรกของเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบเป็นต้นไป สำนักหักบัญชีจะทำการตรวจสอบความสามารถในการส่งมอบและการชำระเงินของทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย โดยการขอข้อมูล แผนการส่งมอบและรับมอบสินค้า รวมทั้งเอกสารและหลักฐานอื่นจากสมาชิกผู้ซื้อและสมาชิกผู้ขาย

²⁹ ข้อบังคับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขเกี่ยวกับประเภท คุณสมบัติ สิทธิและหน้าที่ การลงทะเบียน และการพ้นจากการเป็นสมาชิกสำนักหักบัญชี พ.ศ. 2547, ข้อ 6.

ข. (2) การวางเงินประกันสำหรับเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ

ในวันทำการที่ 10 ก่อนวันทำการแรกของเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ สำนักหักบัญชี จะเรียกเก็บเงินประกันสำหรับเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบตามจำนวนและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการวางเงินประกัน

ข. (3) การวางหลักประกันการส่งมอบและรับมอบ

สำนักหักบัญชีจะเรียกเก็บหลักประกันการส่งมอบและรับมอบจากสมาชิกผู้ชายและสมาชิกผู้ซื้อ เป็นจำนวนเงินเท่ากับร้อยละ 25 ของมูลค่าอ้างอิงที่ตลาดประกาศกำหนดโดยการให้ โอนเงินประกันสำหรับเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบมาเป็นหลักประกันการส่งมอบและรับมอบ หากว่าเงินประกันดังกล่าวมีไม่เพียงพอตามมูลค่าของหลักประกันการส่งมอบและรับมอบ ให้สมาชิกผู้ชายหรือสมาชิกผู้ซื้อดำเนินการวางหลักประกันเพิ่มเติมจนเต็มจำนวน

หลังจากการโอนเงินประกันสำหรับเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ มาเป็นหลักประกันการส่งมอบ-รับมอบเรียบร้อยแล้ว ถือว่าสำนักหักบัญชีได้คืนเงินประกันสำหรับเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบให้สมาชิกผู้ชายและสมาชิกผู้ซื้อแล้ว

ข. (4) วันกำหนดให้แจ้งความประสงค์ส่งมอบ-รับมอบ

สมาชิกผู้ชายและสมาชิกผู้ซื้อจะต้องแจ้งความประสงค์ที่จะส่งมอบสินค้าและความประสงค์ที่จะรับมอบสินค้าตามแบบที่ตลาดกำหนดต่อสำนักหักบัญชี ตั้งแต่เวลา 8.30 น. ถึงเวลา 12.00 น. ของวันทำการถัดจากวันซื้อขายสุดท้าย

หากสมาชิกผู้ชายหรือสมาชิกผู้ซื้อไม่ยื่นแบบแจ้งความประสงค์จะส่งมอบและรับมอบ ภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือยื่นแบบแจ้งความประสงค์ที่มีข้อความไม่สมบูรณ์ถูกต้อง ให้ถือว่าสมาชิกผู้ชายหรือสมาชิกผู้ซื้อได้แจ้งความประสงค์ที่จะส่งมอบหรือรับมอบสินค้านี้แล้ว โดยสมาชิกผู้ชายหรือสมาชิกผู้ซื้อจะต้องชำระค่าปรับเป็นเงินร้อยละ 0.5 ของมูลค่าอ้างอิงที่ตลาด ประกาศกำหนดแต่ต้องไม่น้อยกว่าอัตราที่ตลาดกำหนดไว้สำหรับสินค้าแต่ละชนิด

ข. (5) การจับคู่

เมื่อสำนักหักบัญชีได้รับแบบแจ้งความประสงค์จะส่งมอบและรับมอบจากสมาชิกผู้ชายและสมาชิกผู้ซื้อแล้ว สำนักหักบัญชีจะทำการจับคู่ผู้ชายและผู้ซื้อตามวิธีการที่ตลาดกำหนด โดยสำนักหักบัญชีจะทำการจับคู่ข้อตกลงโดยวิธีดังต่อไปนี้

1. จับคู่ผู้ชายและผู้ซื้อทั้งหมดที่ยังคงมีฐานะการถือครองจนถึงวันซื้อขายสุดท้าย หลังสิ้นเวลาการแจ้งความประสงค์จะส่งมอบสินค้าและความประสงค์จะรับมอบสินค้า ทั้งนี้ จะดำเนินการจับคู่เพื่อให้เกิดจำนวนคู่ของผู้ชายและผู้ซื้อที่เหมาะสม

โดยพิจารณาจากจำนวนการถือครองข้อตกลงของผู้ชายและผู้ซื้อ และเวลาการรับแจ้งความประสงค์ที่สำนักหักบัญชีบันทึกไว้ตามลำดับ

2. แบ่งกลุ่มผู้ชายและผู้ซื้อออกเป็นสอง (2) กลุ่ม คือกลุ่มที่ถือครองข้อตกลงครบหน่วยการส่งมอบ (จำนวนข้อตกลงหารด้วยสี่ (4) ลงตัว) และกลุ่มที่ถือครองข้อตกลงไม่ครบหน่วยการส่งมอบ (จำนวนข้อตกลงหารด้วยสี่ (4) ไม่ลงตัว)
3. เรียงลำดับผู้ชายและผู้ซื้อที่ถือครองข้อตกลงครบหน่วยการส่งมอบตามจำนวนข้อตกลงโดยเรียงจากจำนวนมากไปหาน้อย และจะทำการจับคู่จำนวนข้อตกลงฝ่ายผู้ชายและผู้ซื้อที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกันไปจนครบ

กระบวนการจับคู่เป็นการจับคู่ตามจำนวนหน่วยของการซื้อขายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้า ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วจะมีโอกาสเป็นไปได้น้อยมากที่ฝ่ายผู้ซื้อและฝ่ายผู้ชายจะซื้อขายสินค้าในปริมาณเดียวกัน แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว จะเกิดลักษณะที่มีฝ่ายผู้ชายหลายบุคคลกับฝ่ายผู้ซื้อหลายบุคคลอยู่ในข้อตกลงหรือสัญญาที่สำนักหักบัญชีได้ทำการจับคู่ให้

ทั้งนี้การจับคู่ดังกล่าวโดยสำนักหักบัญชีให้ถือเป็นที่สุด และให้ถือว่าสมาชิกผู้ชายมีภาระผูกพันที่จะต้องส่งมอบสินค้าหรือดำเนินการให้มีการส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ และสมาชิกผู้ซื้อมีภาระผูกพันที่จะต้องรับมอบสินค้าและชำระราคาหรือดำเนินการให้มีการรับมอบสินค้าและชำระราคาให้แก่ผู้ชายตามข้อตกลงที่ได้รับการจับคู่โดยสำนักหักบัญชี

ในกรณีที่สินค้าที่จะต้องส่งมอบโดยสมาชิกผู้ชายหรือรับมอบโดยสมาชิกผู้ซื้อตามการจับคู่รายการใดมีจำนวนไม่ครบเต็มจำนวนเท่า (Multiple) ของหน่วยการส่งมอบ สมาชิกผู้ชายและสมาชิกผู้ซื้อที่มีหน้าที่ต้องส่งมอบและรับมอบตามข้อตกลงที่สำนักหักบัญชีได้จับคู่กัน และให้ถือว่าการถือครองข้อตกลงที่จะต้องส่งมอบหรือรับมอบไม่ครบเต็มจำนวนเท่าของหน่วยการส่งมอบนั้นเป็นการไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง ซึ่งสมาชิกผู้ชายหรือสมาชิกผู้ซื้อฝ่ายที่ถือครองข้อตกลงไม่ครบเต็มจำนวนเท่าของหน่วยการส่งมอบต้องเสียค่าปรับให้แก่ตลาด

ข้อสังเกต แม้ว่าในบรรดากฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการส่งมอบของตลาดจะระบุถึงการจับคู่ผู้ซื้อและผู้ชาย (ลูกค้า) โดยการแจ้งผ่านสมาชิกผู้ซื้อผู้ชายก็ตาม ซึ่งอาจมองว่าเป็นการจับคู่ผู้ซื้อและผู้ชาย (ลูกค้า) โดยไม่ผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่เป็นสมาชิกสำนักหักบัญชี แต่เมื่อวิเคราะห์กฎเกณฑ์แล้วเห็นว่า บุคคลที่สำนักหักบัญชีทำการจับคู่ให้คือ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของผู้ซื้อผู้ชาย ไม่ใช่ผู้ซื้อผู้ชาย (ลูกค้า) โดยตรง แต่สำนักหักบัญชีเพียงต้องการให้ผู้ซื้อผู้ชาย (ลูกค้า) ดำเนินการผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของตนเท่านั้น

นอกจากนี้ มีปัญหาว่าการจับคู่ดังกล่าว เป็นการก่อให้เกิดสัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งมอบอีกหนึ่งสัญญาหรือไม่ เพราะเนื่องจากก่อนที่จะถึงขั้นตอนการส่ง

มอบ สำนักหักบัญชียังคงเป็นคู่สัญญากับสมาชิกผู้ซื้อและสมาชิกผู้ขายแต่เมื่อถึงขั้นตอนการส่งมอบแล้ว สำนักหักบัญชีได้ดำเนินการจับคู่สมาชิกผู้ซื้อกับสมาชิกผู้ขายหลายคนเข้าด้วยกันและกำหนดให้มีนิติสัมพันธ์ต่อกัน แต่ปัญหาข้างต้นไม่ได้อยู่ในขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจึงขอพิจารณาเฉพาะผลที่เกิดขึ้นจากลักษณะดังกล่าวเท่านั้น

ในส่วนของเงินประกันหรือการเสียดำรับนั้นสำนักหักบัญชีกระทำการในฐานะที่สมาชิกผู้ซื้อผู้ขาย(นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า) เป็นสมาชิกกับตลาดหรือสำนักหักบัญชี โดยอาศัยพฤติกรรมการกระทำที่กระทำผิดกฎหมายหรือกฎระเบียบที่มาจากการผิดเงื่อนไขของการส่งมอบ

ข. (6) การแจ้งผลการจับคู่ผู้ซื้อกับผู้ขาย

หลังจากที่สำนักหักบัญชีได้แจ้งผลของการจับคู่ให้แก่สมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อทราบแล้ว ผู้ขายผู้ซื้อมีทางเลือกสองประการในการส่งมอบและรับมอบสินค้าเกษตร ดังนี้

การส่งมอบโดยทางเลือกอื่น (Alternative Delivery Procedure) ให้สมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อแจ้งคำบอกกล่าวการส่งมอบโดยทางเลือกอื่นตามแบบที่ตลาดกำหนดให้สำนักหักบัญชีทราบ ตั้งแต่วันทำการถัดจากวันที่ทราบผลการจับคู่ในเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ แต่ไม่เกินเวลา 12.00 น. ของวันทำการสุดท้ายของเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ ในกรณีที่ผู้ขายและผู้ซื้อตกลงที่จะทำการส่งมอบโดยทางเลือกอื่นดังกล่าวข้างต้น เงื่อนไขและรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งมอบและรับมอบสินค้า รวมถึงการชำระราคาสินค้า ให้เป็นไปตามที่ผู้ขายและผู้ซื้อจะได้ตกลงกัน

เมื่อสำนักหักบัญชีได้รับคำบอกกล่าวการส่งมอบโดยทางเลือกอื่นแล้ว ให้ถือว่าหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกผู้ขาย สมาชิกผู้ซื้อ สำนักหักบัญชี และตลาดเกี่ยวกับการส่งมอบและรับมอบสินค้าตามข้อบังคับนี้เป็นอันสิ้นสุดลง เว้นแต่หน้าที่ของสำนักหักบัญชีในการคืนหลักประกันการส่งมอบและรับมอบ

การส่งมอบโดยวิธีการที่กำหนดโดยตลาด ในกรณีที่ผู้ขายและผู้ซื้อประสงค์จะส่งมอบและรับมอบสินค้าตามวิธีการที่กำหนดโดยตลาด หลังจากที่ได้รับแจ้งผลการจับคู่จากสำนักหักบัญชีแล้ว ให้สมาชิกผู้ซื้อต้องกระทำการดังต่อไปนี้ โดยเร็วที่สุดแต่ไม่ช้ากว่า 17.00 น. ของวันที่ 5 ของเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ

1) ส่งคำบอกกล่าวรายละเอียดของการส่งมอบเป็นหนังสือให้สมาชิกผู้ขายที่ได้รับการจับคู่ พร้อมทั้งส่งสำเนาให้แก่สำนักหักบัญชี โดยคำบอกกล่าวรายละเอียดของการส่งมอบต้องมีข้อมูลตามแบบที่ตลาดกำหนด

2) นำเช็คธนาคารหรือตั๋วแลกเงินธนาคารสั่งจ่ายผู้ขายเป็นมูลค่าสินค้ามาวางที่สำนักหักบัญชี

ข. (7) การส่งมอบสินค้า

เมื่อได้มีการตรวจสอบสินค้าตามกฎเกณฑ์ที่ตลาดกำหนดแล้ว สมาชิกผู้ขายจะต้องดำเนินการให้ผู้ขายส่งมอบสินค้าเกษตรให้ถูกต้องตามเวลา, สถานที่และพาหนะที่ได้กำหนดไว้คำบอกกล่าวรายละเอียดการส่งมอบ ให้เสร็จสิ้นโดยไม่ช้ากว่าวันทำการสุดท้ายของเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ

ข. (8) การนำส่งเอกสารการส่งมอบสินค้า

เมื่อผู้ขายได้ทำการส่งมอบสินค้า โดยถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่ตลาดกำหนดแล้ว สมาชิกผู้ขายจะต้องดำเนินการรวบรวมต้นฉบับเอกสารตามที่ตลาดกำหนดแล้วส่งให้แก่สำนักหักบัญชีพร้อมสำเนาให้แก่สมาชิกผู้ซื้อ ภายในเวลา 17.00 น. ของวันทำการที่ตามที่ตลาดได้กำหนดสำหรับสินค้าประเภทนั้นๆ หลังจากวันที่ออกใบตราส่งที่ลงนามแล้ว และเมื่อสมาชิกผู้ซื้อได้รับสำเนาเอกสารการส่งมอบแล้ว สมาชิกผู้ซื้อจะต้องดำเนินการให้ ผู้ซื้อตรวจสอบความถูกต้องภายในเวลา 16.00 น. ของวันทำการถัดไป หากสมาชิกผู้ซื้อไม่แจ้งถึงความไม่ถูกต้องต่อสำนักหักบัญชีให้ถือว่าผู้ซื้อยอมรับว่าเอกสารนั้นถูกต้อง

หากสมาชิกผู้ขายเห็นว่าเอกสารการส่งมอบสินค้าดังกล่าวนั้นถูกต้องครบถ้วนแล้ว ให้สมาชิกผู้ขายแจ้งสำนักหักบัญชีทราบเป็นลายลักษณ์อักษรภายในวันทำการถัดจากวันที่ได้รับแจ้งจากสมาชิกผู้ซื้อในข้างต้น เพื่อให้สำนักหักบัญชีทำการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเอกสาร และให้ถือว่าผลการตรวจสอบของสำนักหักบัญชีเป็นที่สุด

ข. (9) การแลกเปลี่ยนเอกสารและการชำระราคา

สมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อต้องทำการนัดหมายเพื่อกำหนดวันแลกเปลี่ยนเอกสาร โดยที่สมาชิกผู้ซื้อต้องเตรียมแบบยืนยันการแลกเปลี่ยนเอกสารตามแบบที่ตลาดกำหนดและแจ้งให้สำนักหักบัญชีทราบถึงวันนัดหมายดังกล่าว ทั้งนี้ กำหนดเวลาการแลกเปลี่ยนเอกสารดังกล่าวจะต้องไม่เกินเวลา 17.00 น. ของวันทำการที่เจ็ด (7) ถัดจากวันที่ออกใบรับรองคุณภาพและน้ำหนักของสินค้า หรือใบรับสินค้า โดยสำนักหักบัญชีจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนเอกสารระหว่างสมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อหลังจากที่สมาชิกผู้ขายได้รับเช็คธนาคารหรือตั๋วแลกเงินธนาคารจากสำนักหักบัญชีและสมาชิกผู้ซื้อได้รับเอกสารการส่งมอบแล้ว ให้สมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อลงนามในหนังสือยืนยันการส่งมอบสินค้า การแลกเปลี่ยนเอกสาร และการชำระราคาสินค้าตามแบบที่ตลาดกำหนด เพื่อยืนยันการส่งมอบสินค้า การแลกเปลี่ยนเอกสาร และการชำระราคาสินค้าตามข้อบังคับของตลาดให้แก่สำนักหักบัญชี

หากทั้งสองฝ่ายไม่เรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ให้ถูกต้องของอีกฝ่ายหนึ่งมายังสำนักหักบัญชีภายใน 2 วันทำการหลังจากได้รับเช็คธนาคารหรือตั๋วแลกเงินธนาคารและเอกสารการส่งมอบ ให้ถือว่าทั้งสองฝ่ายยอมรับการส่งมอบและรับมอบ รวมทั้ง

การชำระราคาสินค้า ในกระบวนการนี้หน้าที่และความรับผิดชอบของตลาด สำนักหักบัญชี สมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อตามข้อบังคับนี้ให้เป็นอันสิ้นสุดลงพร้อมกัน เว้นแต่หน้าที่ของสำนักหักบัญชีในการคืนหลักประกันที่ตลาดจะคืนหลักประกันการส่งมอบและรับมอบให้กับสมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อต่อไป

ข. (10) ความรับผิดชอบของตลาด

ในการส่งมอบและรับมอบตามข้อบังคับเรื่องการส่งมอบและรับมอบนี้ สำนักหักบัญชี กรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า เจ้าหน้าที่ และบุคคลากรของตลาดมีหน้าที่เป็นเพียงตัวกลางในการแลกเปลี่ยนเอกสารระหว่างสมาชิกผู้ขายสมาชิกผู้ซื้อเท่านั้น และไม่ว่ากรณีใดก็ตาม ตลาดจะไม่รับผิดชอบต่อการทำไม่ว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อ การฉ้อฉลหรือการฉ้อฉลใดๆของผู้ซื้อผู้ขาย หรือของสมาชิกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบุคคลอื่นใดที่ต้องทำการใดๆที่เกี่ยวข้องกับการส่งมอบและรับมอบภายใต้ข้อบังคับดังกล่าว

ค. ความหมายของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ตามพระราชบัญญัติซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 นั้นไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนดังเช่น สัญญาซื้อขายล่วงหน้า ตามพระราชบัญญัติซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวก็ได้คำนิยามของ การซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งหมายถึง การซื้อขายสินค้าเกษตรโดยวิธีการประมูลโดยเปิดเผยในตลาดเพื่อรับมอบหรือส่งมอบ

สัญญาซื้อขายล่วงหน้า หมายถึง สัญญาที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือหลายลักษณะดังต่อไปนี้

1. สัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งส่งมอบสินค้าให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้ชำระราคา ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคต เป็นจำนวนและราคาตามที่กำหนดไว้ในสัญญา
2. สัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้รับชำระเงินหรือต้องชำระเงินให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเท่ากับจำนวนเงินที่คำนวณได้จากส่วนต่างระหว่างราคาหรือมูลค่าของสินค้าหรือตัวแปรที่กำหนดไว้ในสัญญากับราคาหรือมูลค่าของสินค้าหรือตัวแปรที่เป็นอยู่ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งหรือช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตตามที่กำหนดไว้ในสัญญา
3. สัญญาที่กำหนดให้สิทธิแก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่จะเรียกให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งส่งมอบสินค้าหรือชำระราคาของสินค้า หรือชำระเงินที่คำนวณได้จากส่วนต่างระหว่างราคาหรือมูลค่าของสินค้าหรือตัวแปรที่กำหนดไว้ในสัญญากับราคาหรือมูลค่าของสินค้าหรือตัวแปรที่เป็นอยู่ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งหรือช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตตามที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือเรียกให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเข้าทำสัญญาตาม (1) หรือ (2)

สินค้าเกษตรนั้นในวันข้างหน้าตามปริมาณและราคาที่ตกลงกันตามหลักเกณฑ์และวิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการตลาดกำหนด และ ข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า หมายถึง คำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายสินค้าเกษตร ซึ่งผู้ซื้อหรือผู้ขายส่งเข้าตลาด และได้รับการยืนยันเกี่ยวกับ ปริมาณ ราคา และระยะเวลารับมอบหรือส่งมอบสินค้าเกษตรนั้นจากตลาดแล้ว³⁰ จากคำนิยามดังกล่าว ก็พอจะสรุปถึงความหมายของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้ว่า สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า หมายถึง สัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งส่งมอบสินค้าให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้ชำระราคา ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคต เป็นจำนวน ราคา ปริมาณ และคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในสัญญา

ง. ลักษณะของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ลักษณะของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าสามารถแบ่งตามความผูกพันได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

- 1). สัญญาประเภทที่ก่อให้เกิดสิทธิ หน้าที่ระหว่างคู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่ายในการที่จะต้องซื้อ ขายและชำระราคาแก่กัน (Forwards-based contract) และ
- 2). สัญญาที่ก่อให้เกิดสิทธิเพียงอย่างเดียวแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง และก่อให้เกิดหน้าที่แก่อีกฝ่ายหนึ่ง (Options-based contract)³¹ ซึ่งขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงเฉพาะแต่สัญญาประเภทที่ก่อให้เกิดสิทธิ หน้าที่ระหว่างคู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่าย (Forwards-based contract) เท่านั้น

ลักษณะของสัญญาซื้อขายดังกล่าว(Forwards-based contract) สามารถแบ่งย่อยได้อีกเป็น 2 ประเภท อันได้แก่

ง.1 Forward Contract คือ สัญญาที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า โดยคู่สัญญากำหนดรายละเอียดกันเองตามความต้องการ ไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน และไม่มีตัวกลางรับประกันความเสี่ยงจากการผิดสัญญา ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับคำว่า "ตกเขียว" ดังที่กล่าวมาในข้างต้นแล้ว

ง.2 Futures Contract คือ สัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่มีมาตรฐานที่ใช้ในการซื้อขายในตลาดอย่างเป็นทางการ และมีตัวกลางรับประกันความเสี่ยงจากการผิดสัญญา (Counterparty

³⁰ พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 บทนิยาม

³¹ สุวรรณ เชื้อบุญชัย, พระราชบัญญัติซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 ในตลาดตราสารอนุพันธ์ของไทย, วารสารกฎหมาย, 24, 2, (พฤษภาคม – สิงหาคม 2548), หน้า 105.

Risk)³² และเป็นสัญญาสำหรับการส่งมอบในอนาคต โดยกำหนดให้มีการส่งมอบสินค้าเกษตรที่มีปริมาณและคุณภาพที่มีมาตรฐานไป ณ ที่ใดที่หนึ่ง ในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในอนาคต³³ โดยสัญญาดังกล่าวทำการซื้อขายโดยวิธีการประมูลโดยเปิดเผยกันในตลาดที่ก่อตั้งมาโดยเฉพาะ และจะมีองค์กรซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกลางเข้ามาควบคุมการทำกิจกรรมในการซื้อขายให้เป็นระบบและระเบียบ รวมถึงลดถึงขั้นตอนการส่งมอบสินค้าด้วย โดยสัญญาซื้อขายล่วงหน้า (Futures Contract) อาจสามารถแบ่งย่อยออกเป็นได้ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. สัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งส่งมอบสินค้าให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้ชำระราคา ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคต เป็นจำนวนและราคาตามที่กำหนดไว้ในสัญญา
2. สัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้รับชำระเงินหรือต้องชำระเงินให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเท่ากับจำนวนเงินที่คำนวณได้จากส่วนต่างระหว่างราคาหรือมูลค่าของสินค้าหรือตัวแปรที่กำหนดไว้ในสัญญากับราคาหรือมูลค่าของสินค้าหรือตัวแปรที่เป็นอยู่ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งหรือช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตตามที่กำหนดไว้ในสัญญา
3. สัญญาที่กำหนดให้สิทธิแก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่จะเรียกให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งส่งมอบสินค้าหรือชำระราคาของสินค้า หรือชำระเงินที่คำนวณได้จากส่วนต่างระหว่างราคาหรือมูลค่าของสินค้าหรือตัวแปรที่กำหนดไว้ในสัญญากับราคาหรือมูลค่าของสินค้าหรือตัวแปรที่เป็นอยู่ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งหรือช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตตามที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือเรียกให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเข้าทำสัญญาตาม (1) หรือ (2)³⁴

ง. 3 ความแตกต่างระหว่าง Forward Contract และ Futures Contract

แม้ว่าการทำสัญญา Forward Contract จะช่วยให้ผู้ซื้อและผู้ขายลดความเสี่ยงในเรื่องราคาแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่อาจทำให้ผู้ซื้อและผู้ขายมีหลักประกันหรือความมั่นใจเพิ่มขึ้นได้ จึง

³² ตลาดล่วงหน้าแห่งประเทศไทย, ฟิวเจอร์และฟอร์เวิร์ด: ความเหมือนที่แตกต่าง, หนังสือพิมพ์โพสทูเดย์ วันที่ 3 พฤษภาคม 2548.

³³ Jeffery Williams, the Economic Function of Futures Markets, (London: Cambridge University Press, 1988), p. 2.

³⁴ พระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546, บทนิยาม

มีการกำหนดรูปแบบของ Futures Contract ขึ้นซึ่งมีลักษณะแตกต่างจาก ข้อตกลงล่วงหน้า (Forward Contract) ดังต่อไปนี้

1. การมีตัวกลางที่เป็นตลาดในการซื้อขายสินค้าเกษตร ซึ่งจะทำให้มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมากที่ทำการซื้อขายผ่านตลาด และมีตลาดควบคุมการซื้อขายระหว่างกันให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ต่างจากข้อตกลงล่วงหน้า (Forward Contract) ที่มีผู้ซื้อและผู้ขายตกลงระหว่างกันเท่านั้น ไม่มีบุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งบางกรณีก็จะทำให้ผู้มีอำนาจต่อรองที่สูงกว่าได้ประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว
2. การมีตัวกลางทำหน้าที่สร้างความมั่นใจระหว่างคู่สัญญา หรือที่เรียกว่า สำนักหักบัญชี สำนักหักบัญชีนั้น มีหน้าที่เข้ามาเป็นคู่สัญญา (Central Counter Party) ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายโดยจะเข้ามาเป็นผู้ขายให้แก่ผู้ซื้อ และเข้ามาเป็นผู้ซื้อให้แก่ผู้ขาย ทั้งนี้ เพื่อสร้างความมั่นใจว่า ผู้ซื้อหรือผู้ขายจะได้รับชำระหนี้ได้อย่างแน่นอน หากมีกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดนัดชำระหนี้ สำนักหักบัญชีจะชำระหนี้ให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไปก่อน จากนั้นก็จะไปใช้สิทธิเรียกร้องในฐานะคู่สัญญาของฝ่ายที่ผิดนัดเอาจากฝ่ายที่ผิดนัด
3. ระบบการวางเงินประกัน เป็นเครื่องอย่างหนึ่งในการป้องกันการผิดนัดชำระหนี้ตามสัญญา เรียกว่า การเรียกเงินประกันจากนักลงทุน (Margin Requirement) การวางเงินประกันดังกล่าวผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องนำไปวางแก่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของตน ซึ่งจำนวนเงินที่วางประกันนั้นเป็นจำนวนเงินไม่เต็มมูลค่าของซื้อขายกันแท้จริง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับชนิดและประเภทของสินค้าที่ทำการซื้อขายกันตามแต่ตลาดซื้อขายเกษตรล่วงหน้าเป็นผู้กำหนด
4. การปรับปรุงสถานะของเงินประกันรายวัน (Daily Settlement) เป็นกลไกหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันความเสี่ยงจากการผิดสัญญา โดยในทุกๆสิ้นวันของการซื้อขาย ปริมาณของเงินประกันที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายนำมาวางจะถูกปรับปรุงในแต่ละวันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคาสินค้าเกษตรในตลาดมีการเคลื่อนไหวขึ้นลงถึงขนาดให้มูลค่าของเงินประกันลดลง จึงต้องมีการเรียกเงินประกันเพิ่มจากคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตามแต่กรณี
5. การกำหนดให้มีสัญญามาตรฐาน (Standardized Contract) ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการซื้อขายสินค้าเกษตรในตลาดล่วงหน้ามีจำนวนผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก เป็นไปไม่ได้ที่คู่สัญญาจะตกลงในเงื่อนไขของสินค้าประเภทต่างๆด้วยเงื่อนไขที่ตนเองต้องการ ซึ่งจะไม่สะดวกและอาจไม่เป็นธรรมได้ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมี

สัญญามาตรฐานขึ้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยสัญญาดังกล่าวจะกำหนดลักษณะ คุณภาพ ปริมาณจำนวน ราคาที่เพิ่มขึ้นสูงสุดและลดลงสูงสุดต่อวัน วัน เวลา และสถานที่ส่งมอบ ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด ทำให้การซื้อขายสินค้าเกษตรมีความคล่องตัวสูง

6. กระบวนการที่ทำให้ผู้ซื้อหรือผู้ขายสามารถออกจากตลาดสินค้าล่วงหน้าได้ โดยไม่ต้องผูกพันตามสัญญาจนถึงวันส่งมอบ การซื้อขายในตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าผู้ซื้อผู้ขายมีสิทธิที่จะเลือกไม่ผูกพันตามสัญญาที่ตนทำได้โดยการล้างฐานะของสัญญา (Offsetting) โดยการเข้าทำสัญญาเป็นคู่สัญญากับตนเอง ในฐานะที่ตรงกันข้าม เช่น เดิมอยู่ในฐานะผู้ซื้อสินค้าเกษตรล่วงหน้าในปริมาณหนึ่ง หากไม่ต้องการผูกพันตามสัญญาดังกล่าว ก็สามารถทำได้โดยการเข้ามาเป็นฐานะผู้ขายสินค้าดังกล่าวในปริมาณที่เท่ากัน แต่หากว่าราคาซื้อขายมีความแตกต่างกัน ซึ่งแสดงถึงผลกำไรหรือขาดทุนในการซื้อขายของผู้นั้น ผู้นั้นจะต้องชำระส่วนต่างหากเกิดผลขาดทุน หรือได้รับส่วนต่างที่เป็นกำไรตามแต่กรณี โดยไม่ต้องผูกพันต้องซื้อสินค้าเกษตรอีกต่อไป

จ. วัตถุประสงค์ของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ในการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า มีทั้งผู้ที่ต้องการส่งมอบและรับมอบสินค้าที่ทำการซื้อขายกัน เพื่อลดความผันผวนของราคา และประเภทที่ไม่ต้องการส่งมอบกันอย่างแท้จริง แต่มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อเก็งกำไรเพื่อให้ได้ส่วนต่างของราคาซื้อราคาขายเท่านั้น

(1) กรณีที่มีวัตถุประสงค์ส่งมอบรับมอบสินค้ากันจริง เมื่อได้ถือครองสัญญาจนครบกำหนดและปฏิบัติการชำระหนี้แล้ว ผู้ขายจะต้องทำการส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ และผู้ซื้อจะต้องรับมอบสินค้ารวมถึงชำระราคาตามที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งตามกรณีนี้ทรัพย์สินที่ซื้อขายหรือวัตถุประสงค์ของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าคือสินค้าเกษตร³⁵ที่ได้ตกลงกัน

(2) กรณีที่คู่สัญญามีวัตถุประสงค์ไม่ต้องการส่งมอบหรือรับมอบสินค้ากัน ทั้งฝ่ายผู้ซื้อและฝ่ายผู้ขายจะต้องหักล้างสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าด้วยการเข้าทำสัญญาในด้านตรงข้ามกับสัญญาเดิม (Offset position) ในปริมาณที่เท่ากันในเดือนส่งมอบเดียวกัน ก่อนครบกำหนดรับมอบ-ส่งมอบสินค้า โดยตลาดจะแจ้งให้ทราบก่อนถึงกำหนดดังกล่าว หากพิจารณา

³⁵ภาวิณี กรุดทอง, นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542, วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548, หน้า 25.

ตามวัตถุประสงค์การเข้าทำสัญญาซื้อขายเกษตรล่วงหน้าในกรณีนี้ จะเห็นว่าทรัพย์สินที่ซื้อขายกันอันเป็นวัตถุของสัญญานั้นมิใช่สินค้าเกษตร หากแต่เป็นการซื้อขายข้อตกลงล่วงหน้า หรือสัญญาซื้อขายสินค้าล่วงหน้าซึ่งเป็นการซื้อขายตราสาร³⁶

จ. รูปแบบข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้า (Contract Specifications)³⁷

ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยจะเป็นผู้กำหนด รูปแบบของสัญญาและเงื่อนไขต่างๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเช่น คุณภาพสินค้า หน่วยของสินค้า สถานที่ส่งมอบและรับมอบ หรือแม้แต่การโอนกรรมสิทธิ์ โดยสินค้าแต่ละประเภทตลาดจะกำหนดแตกต่างกันตามประเภทของสินค้า ซึ่งจะอยู่ในข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้า (Contract Specifications) เช่น ข้าวขาว 5%, ยางแผ่นรมควันชั้น 3 เป็นต้น

2.4.2 ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ก. ตลาดและคณะกรรมการบริหารของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

โดยปกติตลาดเป็นศูนย์กลางของการรวบรวมสินค้าต่างๆโดยมีผู้ซื้อและผู้ขายเข้ามาทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ณ ปัจจุบัน โดยที่ผู้ขายมีสินค้าอยู่ในมือที่สามารถจะส่งมอบได้ในทันทีหากมีการตกลงซื้อขายกับผู้ซื้อ ซึ่งผู้ซื้ออาจจะชำระหนี้ด้วยเงินสด, เช็ค หรือบัตรเครดิตตามแต่กรณี ผู้ซื้อก็ได้สินค้านั้นทันที ลักษณะนี้ โดยทั่วไปมักจะเรียกตลาดประเภทนี้ว่า Cash Market หรือ Physical Market

ขณะที่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้านั้นมีลักษณะที่แตกต่างออกไป ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการโดยมิได้หวังกำไร โดยมีหน้าที่หลักของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าคือ การเป็นศูนย์กลางการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าที่น่าผู้ซื้อและผู้ขายมาพบกัน เพื่อทำการประมูลราคา และเป็นผู้กำหนดประเภทของสินค้าและมาตรฐานของสินค้าที่จะทำการซื้อ

³⁶ภาวิณี กรุดทอง, นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548, หน้า 25.

³⁷ข้อบังคับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการซื้อหรือขายสินค้าเกษตร พ.ศ. 2547 ข้อ 3 กำหนดว่า "ข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้า (Contract Specifications) หมายความว่า ข้อกำหนดของสินค้าเกษตรที่คณะกรรมการตลาดกำหนดให้มีการซื้อขายล่วงหน้าในตลาด โดยอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับประเภท ชนิด คุณภาพ ปริมาณ รวมถึงระยะเวลาและสถานที่รับมอบและส่งมอบสินค้าเกษตรนั้น"

ขาย โดยกำหนดจากปริมาณความต้องการที่จะลดความเสี่ยงจากการผันผวนของราคา (Hedging) ที่จะต้องมีปริมาณมาก³⁸ และจะต้องมีการซื้อขายสินค้าดังกล่าวในจำนวนที่มากพอสมควรในตลาดจริง แต่ความผันผวน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการลดความผันผวนดังกล่าว และหน้าที่ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าก็คือ การควบคุมการซื้อขายให้เป็นไปได้ด้วยความชอบธรรมและสุจริต

การที่ตลาดจะสามารถดำเนินการดังกล่าวในช่วงต้นนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์หรือคณะกรรมการเพื่อให้ตลาดสามารถดำเนินการได้ โดยบุคคลดังกล่าวจะทำหน้าที่ กำหนดหรือจัดตั้งตลาดหรือที่สำหรับการประมูลสินค้าเพื่อให้ผู้ซื้อและผู้ขายมาพบกันเพื่อทำการประมูลราคา เพราะในบางประเทศอาจมีตลาดสำหรับซื้อขายหลายแห่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ของแต่ละประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น มีตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าโดย แบ่งตามชนิดของสินค้าที่ทำการซื้อขาย ตัวอย่าง ตลาดซื้อขายน้ำตาลคันไซ (Kansai Commodities Exchange Sugar Market) หรือ ตลาดซื้อขายไข่ไก่กลางแห่งญี่ปุ่น (Central Japan Commodity Exchange Eggs Market) เป็นต้น กำหนดระเบียบกฎเกณฑ์และมาตรฐานต่างๆ สำหรับการซื้อขายในตลาดล่วงหน้า เช่นการกำหนดราคาสูงสุดและราคาต่ำสุดในแต่ละวัน (Price Ceiling and Floor) เพื่อป้องกันการเก็งกำไรเกินควร หรือป้องกันการปั่นราคา และการกำหนดมาตรการลงโทษในกรณีทำการปั่นราคาหรือทำให้กลไกตลาดบิดเบือนไปจากความเป็นจริง หรือการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือกฎระเบียบของตลาด หรือ การกำหนดจำนวนหน่วยของสัญญาที่จะทำการซื้อขาย กำหนดชนิด,คุณภาพและปริมาณของสินค้าที่จะทำการซื้อขาย ช่วงเวลาในการประมูลราคาสินค้า กำหนดระยะเวลาและสถานที่ในการรับหรือส่งมอบสินค้าในกรณีที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายถือตัวสัญญาไว้ จนถึงวันส่งมอบ รวมถึงรูปแบบการชำระเงินหรือราคา นอกจากนี้ตลาดล่วงหน้ายังมีหน้าที่ในการรวบรวมจัดพิมพ์และรายงานความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวกับสภาวะทางการค้าและข้อมูลต่างๆ ให้แก่สมาชิกของตลาดหรือบุคคลทั่วไปทราบด้วย

คุณประโยชน์ของการมีตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าอีกอย่างหนึ่ง คือ ผู้ซื้อผู้ขายสามารถทราบแนวโน้มราคาสินค้าเกษตรในอนาคต และการค้นพบราคา (Price Discovery) ทำให้สามารถคาดการณ์ถึงราคาสินค้าเกษตรในอนาคตได้โดย

- ก.1 สามารถลดความเสี่ยงจากการผันผวนของราคาในอนาคตได้ (Hedging) จากการทำธุรกรรมในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ลดความเสี่ยงจากราคาตกต่ำของ

³⁸ ดร.ชัยพัฒน์ สหัทธกุล, เปิดประตูสู่...ตลาดซื้อขายล่วงหน้า, (กรุงเทพฯ : ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2547), หน้า 41.

พีชผลทางการเกษตรในอนาคต โดยทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตร เพื่อกำหนดราคาซื้อขายไว้ล่วงหน้า

ก.2 สามารถเข้าถึงข้อมูลประเภทต่างๆ ได้ง่ายขึ้น เช่นแนวโน้มราคาสินค้าเกษตร

ก.3 สามารถลดการแทรกแซงของรัฐในการประกันราคาสินค้า เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ

ข. ผู้ซื้อผู้ขาย

บุคคลที่เข้าทำการซื้อขายในตลาดสินค้าล่วงหน้า แบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

ข.1. ผู้ซื้อขายที่ต้องการป้องกันความเสี่ยง (Hedger)

ผู้ซื้อขายที่ต้องการลดหรือกระจายความเสี่ยงเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องการลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยบุคคลประเภทนี้ได้แก่เกษตรกร ผู้ส่งออก ผู้ผลิตที่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบจากสินค้าเกษตรในการแปรรูป หรือใช้เป็นส่วนประกอบในการผลิตสินค้า ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะได้รับผลกระทบโดยตรงหากราคาสินค้าดังกล่าวเพิ่มขึ้น หรือลดลง ดังนั้น สำหรับเกษตรกรที่ต้องการป้องกันการผันผวนของราคาที่ลดลงที่จะทำให้ต้นทุน ในขณะที่ผู้ส่งออกหรือผู้ผลิตต้องการป้องกันการผันผวนของราคาที่เพิ่มขึ้นเพื่อควบคุมต้นทุนให้เป็นที่แน่นอน เพราะหากราคาวัตถุดิบเพิ่มขึ้นก็จะทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้จะต้องขายสินค้าในราคาที่สูงขึ้นซึ่งอาจจะกระทบถึงความสามารถในการแข่งขันต่อไป ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงเข้าทำสัญญาซื้อขายสินค้าล่วงหน้า เพื่อให้ลดความผันผวนของราคาให้น้อยที่สุด

ข.2. ผู้ซื้อขายเพื่อการเก็งกำไร (Speculator)

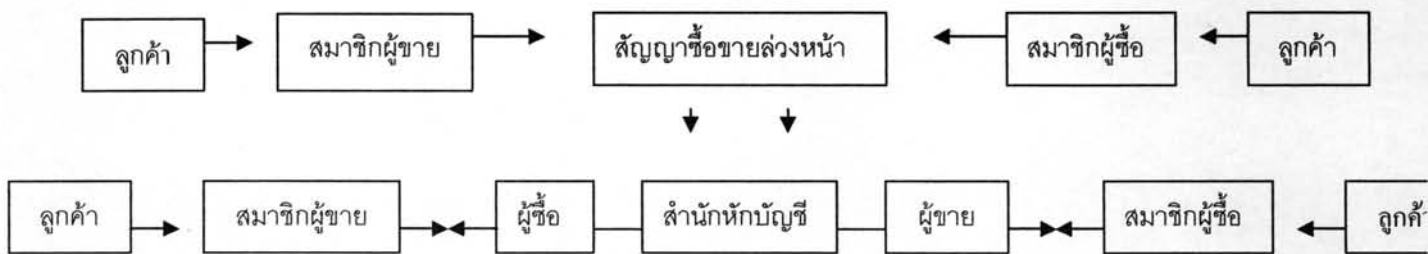
นักเก็งกำไร (Speculator) เป็นบุคคลที่เข้ามารับความเสี่ยงของผู้ประกันความเสี่ยง (Hedger) โดยมีส่วนต่างของราคา (Margin) เป็นสิ่งจูงใจ ความเสี่ยงที่นักเก็งกำไรเข้ารับความเสี่ยงคือ ความเสี่ยงจากราคาที่ผันผวนของสินค้าเกษตรประเภทนั้นๆ ดังนั้น นักเก็งกำไรจึงถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทที่ทำให้ตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรสามารถดำเนินการไปได้ โดยมีทั้งผู้ต้องการลดความเสี่ยงและผู้ต้องการรับความเสี่ยงโดยมีกำไรที่คาดว่าจะได้จากการลดลงหรือเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าเกษตร โดยนักเก็งกำไรจะนำเงินทุนเข้ามาซื้อขายเพื่อหวังกำไร เงินทุนดังกล่าวจะทำให้ตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้าเกิดสภาพคล่อง

ค. สำนักหักบัญชี

สำนักหักบัญชีทำหน้าที่อยู่สองอย่างคือ เป็นเครื่องมือในการหักล้างภาระผูกพัน (Offsetting) ระหว่างสมาชิกตลาด โดยการจ่ายส่วนต่างของราคา การเรียกวงเงินประกันขั้นต้น (Initial Margin Requirement) หรือหลักประกันรักษาสถานะ (Maintenance Margin) จากสมาชิก เพื่อเป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญา โดยจะต้องนำมาวางเพื่อที่จะสามารถทำการซื้อ

ขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้ และสำนักหักบัญชี ทำหน้าที่เข้าเป็นคู่สัญญาระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย โดยสำนักหักบัญชีจะเข้าเป็นผู้ซื้อสำหรับสมาชิกผู้ขาย และเข้าเป็นผู้ขายสำหรับสมาชิกผู้ซื้อ ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2. การแสดงบทบาทของสำนักหักบัญชีในการเข้ามาเป็นคู่สัญญากับสมาชิกผู้ซื้อและสมาชิกผู้ขาย

สมาชิกผู้ขาย(นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของผู้ขาย)ในฐานะที่เป็นสมาชิกสำนักหักบัญชีจะต้องรับผิดชอบต่อสำนักหักบัญชีในการส่งมอบสินค้าตามระยะเวลาที่กำหนดในสัญญาในฐานะคู่สัญญาและจะต้องวางเงินประกัน (Margin) ตามจำนวนที่กำหนด ขณะที่สมาชิกผู้ซื้อ(นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของผู้ซื้อ)ในฐานะที่เป็นสมาชิกสำนักหักบัญชี จะต้องรับผิดชอบต่อสำนักหักบัญชีในการรับมอบสินค้า,ชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้า และวางเงินประกัน (Margin) ตามจำนวนที่กำหนด สำหรับเงินประกัน (Margin) เป็นเงินที่สมาชิกของตลาดนำมาวางไว้แก่สำนักหักบัญชี เพื่อประกันการปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วคู่สัญญาที่แท้จริงของสำนักหักบัญชีควรจะเป็นลูกค้า(ผู้ซื้อผู้ขาย) แต่กฎหมายและกฎเกณฑ์การซื้อขายกำหนดให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าในฐานะสมาชิกสำนักหักบัญชีเป็นคู่สัญญากับสำนักหักบัญชีทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในสถานะของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าดังกล่าว

ดังนั้น ขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งที่จะศึกษานิติสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต่อสำนักหักบัญชี นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต่อผู้ซื้อผู้ขายและสำนักหักบัญชีต่อผู้ซื้อผู้ขาย เพื่อให้ทราบถึงสถานะที่แท้จริงของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ตลอดถึงสิทธิหน้าที่ของนายหน้าดังกล่าวด้วย

ง. นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า

พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 กำหนดให้ การซื้อขายสินค้าเกษตรที่ผ่านตลาดล่วงหน้านั้นจะต้องกระทำผ่านสมาชิกของตลาดล่วงหน้า³⁹ เท่านั้น ซึ่งสมาชิกดังกล่าวอาจเป็นผู้ซื้อหรือผู้ขายที่เป็นสมาชิกตลาดล่วงหน้า ที่เรียกว่า ผู้ค้าล่วงหน้า หรืออาจเป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วผู้ซื้อและผู้ขายจะทำการซื้อขายผ่านนายหน้า ด้วยเหตุผลที่ว่า กระบวนการจะเข้ามาเป็นสมาชิกตลาดนั้นจะต้องผ่านขั้นตอนถึงสองขั้นตอนด้วยกัน คือ ผู้ที่จะเป็นสมาชิกจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดจึงจะได้รับการอนุมัติจากเลขานุการคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า จากนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการตลาดเพื่อเข้าเป็นสมาชิก จึงไม่ใช่เรื่องง่ายและเป็นการไม่สะดวกต่อผู้ซื้อผู้ขายที่ต้องการเข้าเป็นสมาชิกโดยตรง นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องความชำนาญและประสบการณ์ในการซื้อขายล่วงหน้า ดังนั้น นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าจึงมีบทบาทและมีความสำคัญในกระบวนการซื้อขายในตลาดล่วงหน้าเป็นอย่างมาก

นายหน้าซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ามีหน้าที่รับคำสั่งซื้อขายจากผู้ซื้อผู้ขายที่เป็นของลูกค้าของตน โดยในขั้นตอนแรกลูกค้าจะต้องมาทำสัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า โดยกำหนดให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า และลูกค้าจะต้องวางเงินประกันขั้นต้น (Initial Margin Requirement) ตามจำนวนที่กำหนดเพื่อประกันการผิดสัญญา จากนั้นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้านั้นก็จะต้องส่งคำสั่งซื้อขายดังกล่าวเข้าระบบการซื้อขายในตลาดซื้อขายล่วงหน้า เพื่อเข้าสู่กระบวนการจับคู่สัญญา (Matching) ต่อไป โดยในการซื้อขายในแต่ละครั้งนั้น นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะได้รับค่านายหน้าจากการซื้อขายในแต่ละครั้ง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะได้ประโยชน์จากค่านายหน้าก็ตาม แต่มีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งที่ทำให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าแตกต่างจากนายหน้าในธุรกิจอื่นๆ หรือบุคคลในทางกฎหมายอื่นๆ ก็คือ การที่กำหนดให้นายหน้าจะต้องเป็นคู่สัญญาและเป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชี ซึ่งในฐานะสมาชิกของสำนักหักบัญชี นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าถือว่าเป็นผู้ซื้อหรือผู้ขายตามแต่กรณี⁴⁰ จากการกำหนดโดยกฎหมาย ดังนั้น สมาชิกตลาด(นายหน้าซื้อขาย

³⁹ พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 คำนียามว่า สมาชิกหมายถึง ผู้ค้าล่วงหน้าหรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าซึ่งได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการตลาดให้ซื้อขายล่วงหน้าในตลาด

⁴⁰ พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 มาตรา 90 บัญญัติไว้ว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักหักบัญชี ให้สำนักหักบัญชีเป็นผู้รับผิดชอบในการซื้อขายระหว่างสมาชิก โดยเป็นผู้ซื้อให้กับสมาชิกผู้ขายและเป็นผู้ขายให้กับสมาชิกผู้ซื้อ

ล่วงหน้า) จะเป็นผู้รับผิดชอบแทนผู้ซื้อผู้ขายโดยตรงกับสำนักหักบัญชี หากมีความเสียหายใดๆ เกิดขึ้นจากการซื้อขาย สำนักหักบัญชีจะดำเนินการเรียกเก็บจากสมาชิกตลาด(นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า)⁴¹ บุคคลที่จะต้องรับผิดชอบเป็นลำดับแรกคือสำนักหักบัญชี ในอันที่จะต้องหาสินค้ามาส่งมอบหรือชำระราคาตามที่ตกลงกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่เป็นสมาชิกอื่น จากนั้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าและสำนักหักบัญชีมีสัญญาาระหว่างกัน นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจึงถือเป็นบุคคลที่ทำการซื้อขายกับสำนักหักบัญชี ดังนั้น บุคคลแรกที่สำนักหักบัญชี (ตลาด) จะใช้สิทธิเรียกร้องได้แก่ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้าผู้ผิมนัด โดยไม่คำนึงถึงว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้านั้นจะทำการในฐานะตัวการ หรือกระทำการในฐานะตัวแทนของผู้ใด แม้แจ้งว่าตนได้กระทำการเป็นตัวแทนเพื่อตัวการอื่นที่เป็นลูกค้าของตนก็ตาม แต่หากเกิดการบิดพลิ้วหรือผิมนัด นายหน้าซื้อขายล่วงหน้านั้นยังต้องรับผิดชอบต่อสำนักหักบัญชีจากการผิมนัด⁴² โดยเหตุที่ว่าตนสามารถทราบถึงสถานะทางการเงินหรือพฤติกรรมนายหน้านั้นได้ไม่ยากนัก ต่างจากลูกค้าที่ทำการซื้อขายผ่านนายหน้าดังกล่าวที่คู่สัญญาอีกฝ่ายไม่สามารถทราบถึงสถานะทางการเงินและความมั่นคงได้ จึงเป็นหน้าที่ของนายหน้าที่จะต้องทำการตรวจสอบบุคคลที่จะทำการซื้อขายล่วงหน้าผ่านตน เมื่อเกิดการผิมนัดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของนายหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ

ดังนั้น การที่กำหนดให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเป็นคู่สัญญากับสำนักหักบัญชีได้โดยตรงจึงก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในเรื่องสถานะของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าว่าตนได้กระทำการในฐานะใด เพราะหากเป็นการกระทำในฐานะนายหน้าหรือตัวแทนโดยทั่วไปแล้ว การกระทำดังกล่าวย่อมไม่ผูกพันตนเองในอันที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อสำนักหักบัญชี นอกจากนี้ในส่วน

⁴¹ กองกรรมมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, รายงานของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา พิจารณาศึกษา เรื่อง "ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า", (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2542) ,หน้า 14.

⁴² Jeffrey Williams, the Economic Function of Futures Markets, (London: Cambridge University Press, 1988), p. 15.

ความสัมพันธ์ระหว่างสำนักหักบัญชีกับลูกค้านั้น ก็ยังไม่มีความชัดเจนว่าสามารถมีนิติสัมพันธ์
ระหว่างกันโดยตรงได้หรือไม่ซึ่งจะได้ทำการศึกษาในบทต่อไป